Poštarina plaćena u gotovom

ZAGREB

BROJ 12. PROSINAC 1935. GOD. III.

Izlazi mjesečno. Pretplata Din 100·— godišnje, Dinara 50·— polugodišnje.

Cijena Din 10·

21639

MEINL KAVA

poslužuje se u svim elitnim etablissementima

JULIO MEINL

ZAGREB, VODNIKOVA ULICA 16

Podružnice: Jelačićev trg 5, Ilica 84, Ilica 166, Kvaternikov trg 2, Washingtonov trg 1, Masarykova 17, Dolac-Tržnica.

TKANINE ZA POKUĆTVO
PIROTSKI, PERZIJSKI ĆILIMI

S. TURKOVIĆ ZAGREB, ILICA 5 – OKTOGON
TELEFON 22-19

Unione

ČOKOLADA
KAKAO
BONBONI

INDUSTRIJA KARTONAŽE

Izradjuje u tu struku zasjecajuće predmete kao kutije za poštu, kaseta i papirnate vrećice i t. d.

VIKTOR KOVAČIĆ

Branimirova 43 ZAGREB Telefon 65-28

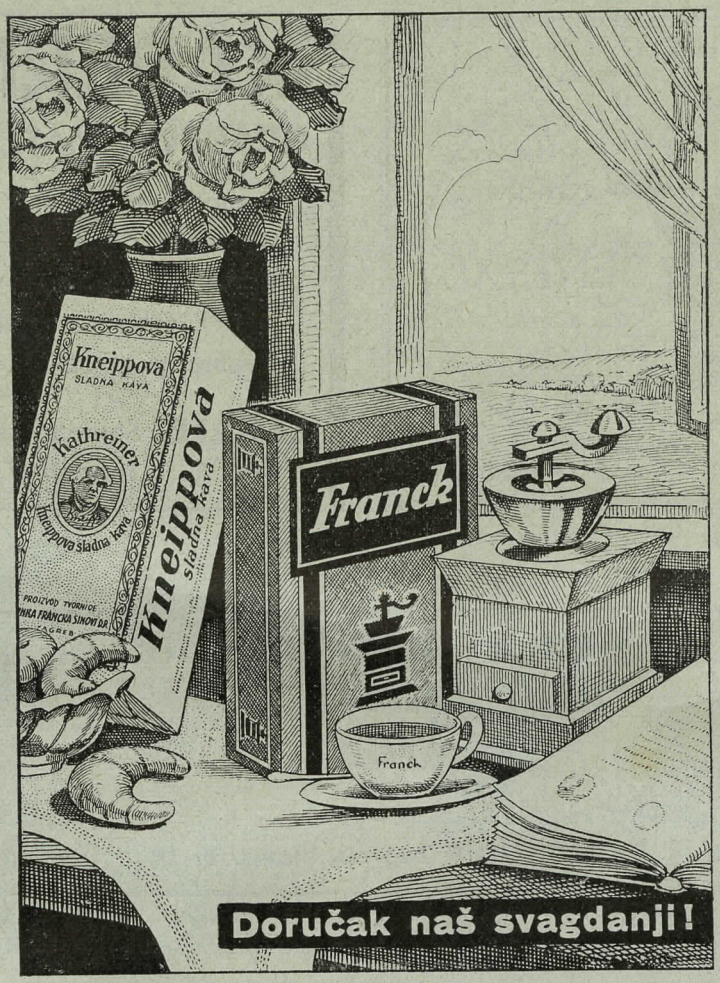

PROIZVOD SUHOMESNATE ROBE **M. MOKROVIĆ K. D.**

Centrala: Primorska ul. 10 ZAGREB Telefon broj 50-94

Podružnice: Jelačićev trg 4, tel. 57-11 - Tržnica (Boks I-II) - Ilica 61 - Ilica 73 Vrhovčeva 11 - Tržnica: Branimirova ulica.

Prva zagrebačka VELEPEKARNA

Telefon broj 84-85 ZAGREB Slovenska ulica 16

Najmodernije i potpuno higijenski novo uredjena tvornica kruha i peciva.

UZORNO

SABIRNICA: NIKOLIĆEVA 8

ŠKABERNA

GRAĐEVNI MATERIJAL

Samoborski pijesak
Betonske cijevi
Cementne pločice
Beton. vratašca za dimnjak
Mramorna zrnca itd.

ZAGREB, Samoborska c. 18
Telefon **7706**

CONTINENTAL pisaći stroj

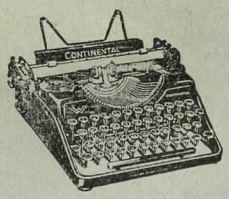

Putni odličan materijal.
Normalni trajan daje 15 do 20 kopija.
Silenta stalno i faktično bozbučni gradjen na bavi akustike.
Veliki modeli od 30 do 65 ctm. duljine.
Svi modeli sa „Setztabulatorom", razna slova.
Danas tehničko trajan i najsavršeniji pisaći stroj.

Povoljne kondicije. — Predožba bezobvezna. — Gen. zastupstvo
KONDOR, Zagreb, Ilica broj 18. · Telefon 35-05

NAJPRIKLADNIJI DAROVI ZA BOŽIĆ I NOVU GODINU
dobiju se u STAKLANI GJURO MEDVED
Telefon 27-17 ZAGREB Frankopanska 5a

Najveće skladište prvorazrednih
ENGLESKIH TKANINA
preporuča

Turner i Pešić

Tel. 20-49 **Zagreb** *Ilica br. 9*

ZAGREB

REVIJA DRUŠTVA ZAGREPČANA

BROJ 12. GOD. III. PROSINAC 1935.

Otkriće spomenika pjesniku hrvatske himne Antunu pl. Mihanoviću

Unatoč poodmaklog vremena i kiše, koja je potpuno nakvasila zemlju i ceste, nije narod žalio truda i muke, da se pokloni sjeni pjesnika hrvatske himne Antuna pl. Mihanovića.

Zelenjak, to jedno od najromantičnijih mjesta Hrv. Zagorja, nije nikada bio u tako svečanom raspoloženju kao na dan otkrića spomenika 24. studena 1935.

Nebrojeno naroda — oko 15.000 — stotine narodnih trobojki, oduševljenje neopisivo, u svim srcima neograničena ljubav »Lijepoj našoj domovini . . .«

Hvala zaslužnoj »Braći Hrv. Zmaja« i njihovom maru, hrvatski je narod podignuo dostojan spomenik onomu, koji je u svojoj pjesmi pokazao, kako je divna naša domovina, i kako je treba ljubiti!

I naše društvo bilo je po svojim izaslanicima i nebrojenim članovima zastupano kod ove velebne narodne slave. I to naročito jer je Antun pl. Mihanović rođeni Zagrepčanin.

Upravni odbor položio je na podnožje spomenika krasan lovor vijenac sa hrvatskom trobojkom i vrpcom naše gradske — plave boje, u znak zahvalnosti i harnosti Zagrepčana pjesniku narodne himne. Pretsjednik dr. Tomo Cuculić održao je kraći govor u ime »Društva Zagrepčana«.

Dan 24. studena 1935. ostat će svima sudjelujućima u nezaboravnoj uspomeni.

Slava Antunu pl. Mihanoviću!

Sukobi hrvatske mladeži sa austrijskim časnicima u Zagrebu 1834.

Ideje ilirizma već su g. 1834. uhvatile duboki korjen u Hrvatskoj, a naročito se manifestiralo u Zagrebu, kao kulturnom centru Hrvata. Ilirci mnogo su zazirali od Madžara i Austrijanaca-Nijemaca, pa je često medju njima bilo sukoba. Kako razabiremo i od prije, mladež hrvatska nije simpatizirala s austrijskom vojskom. Ovakove sukobe u Zagrebu sa austrijskim časnicima g. 1834. iznosimo ovdje:

U noći od 11. na 12. rujna 1834. prolazili su neki mladići »jurati tabulares«, kako su se onda zvali svršeni pravnici, koji su odpočeli svoje službovanje kod banske tabule (stola), pokraj glavne straže (Hauptwache) »Generalkomande« te su pjevali, i počeše se rječkati sa kadetom Radoševićeva puka, Andrasyjem, a tad je pošao kapral s nekoliko vojnika za njima te ih rastjerao. Kad je to riječkanje čuo zastavnik Križan, te noći zapovjednik glavne straže, izašao je iz svoje sobe, dobije nalog, da mladiće uapsi, ali u tami nije ih mogao pronaći, namjerio se je na četvoricu, koji su razgovarali. Bili su to županijski vicenotar Karlo pl. Galjuf, gradački pravnik Bromberger i tabularni jurati Nemčić i Poljak. Galjuf je umakao, a preostalu trojicu predvede na glavnu stražu. Tu su ih preko jedan sat preslušavali, ali ovi nijekaše, da su identični sa mladićima, koji su pjevali i rječkali se sa kadetom. Na to ih otpustiše.

Na 17. rujna zamolila je generalkomanda, zagrebačkoga podžupana Mirka Lentulaja, neka spriječi, da se ovakovi noćni izgredi čine sa strane jurata, kojima se narušuje noćni mir gradjana. I predsjednik banskoga stola, grof Sermage naloži podžupanu, da obuzda takove izgrede. Već drugi dan pritužili su se rečeni aretirani jurati grofu Sermage-u na postupak generalkomande. Stoga je odredjeno mješovito povjerenstvo, koje je imalo tu upadicu urediti i stišati. Prosvjedu zagrebačkih jurata, pridružili su se i neki izvan Zagreba stanujući jurati. Ovi su svi htjeli, da se ta stvar mirno riješi, i juratom dade zadovoljština. To je grof Sermage i učinio, kad je to predložio pukovniku Radoševićeve pukovnije. To se imalo urediti u okviru jurisdikcije grada Zagreba.

Od tad vladao je mir izmedju tabularnih jurata i časnika. Na 4. studenoga pošao je podžupan u Karlovac, a kad se je 10. povratio, doznao je, da je u večer 9. studenoga opet došlo u kazalištu do vidjene upadice izmedju jurata i časnika. Istoga je dana vojno zapovjedništvo odredilo sa svoje strane članove mješovitoga povjerenstva i to: mjesnog komandanta kapetana Reinardha i auditora kapetana Matschkala, koji će o spomenutim izgredima raspravljati.

Kad je podžupan u večer 10. studenoga došao u kavanu »K sreći« na kafu, došao je k njemu oko pol 9 gradski kapetan, pa mu je pričao, da su iste večeri (10.) u kazalištu časnici i kadeti zaokružili tabularnoga jurata Zmajića, te počinili na njemu veliki izgred. Čim je to saznao podžupan, pošao je do pukovnika Radoševićeve pukovnije, koji je odmah s gradskim kapetanom pošao u kazalište, dok se je podžupan povratio u kavanu, kamo je pozvao jurata Zmajića, koji je došao u pratnji nekih drugova. Podžupan ga pozvao, da se kani svakoga izgreda, jer će se povjerenstvo na 18. sastati. Obećahu mu svi, da će se toga držati, te se razidjoše. Za kratko vrijeme čuo je podžupan na susjednom Markovom trgu jako žviždukanje, nagovještajući što to ima da znači. Dva sata iza toga dodjoše u kavanu dva jurata, te se potužiše podžupanu, da pred stanom Zmajićevim na Markovom trgu stoji više časnika, pa se je bojati, da će provaliti u stan njegov, i da će ga zlostavljati. Podžupan je odmah pošao prema gradskoj ljekarni, gdje je u ravnom pravcu dalje bio stan Zmajićev, baš nedaleko glavne straže. Tamo je našao oko 20 jurata tabularnih u tri skupine i okrenute prema glavnoj straži. Pošto je bila mjesečina, vidio je, da pred stanom Zmajićevim nema nikoga, dok je pred glavnom stražom stajalo više osoba. Pošavši onamo, vidio je tamo časnika sa cijelom stražom, koji su pazili na jurate. Kad su skoro na to drugovi ispratili Zmajića do stana njegovoga, i stupanjem činili buku, izadjoše vojnici na polje i motriše jurate. Tako su se jurati i vojnici neko vrijeme gledali, dok nije podžupan jurate smirio i odredio im da idu kući.

Na 11. studenoga uslijedila je nota Generalkomande na županiju, u kojoj je javljeno, da će iste večeri jurati tabularni opet izazvati izgred u kazalištu, oboružani raznim oružjem. Podžupan se odmah stavio u dogovore s gradskim kapetanom, koji ga uvjeravao, da se toga nije bojati, a tako su i pozvani jurati izjavili, da na to ni ne misle, pa u ostalom da u Zagrebu ima momentano samo oko 20 jurata, a ovi su slabići, i što bi mogli protiv falange kadeta i vojnika, i da su sretni, ako ih puste u miru. Pozvaše se i na druga Nemanića, koji već dva dana ne izlazi na ulicu iz straha. Što se tiče izviždavanja pukovnika na Markovom trgu, uvjeravahu podžupana, da nijesu tamo ni blizu bili, pozivajući se na gradskoga kapetana, s kojim su baš onaj čas razgovarali, što je i kapetan gradski potvrdio.

Iste večeri pošao je podžupan u kazalište, te je ustanovio, da je tamo bila množina kadeta, a tek koji jurat.

Sazvano mješovito povjerenstvo sastalo se je doista 18. studenoga, te je još do 30. trajalo, to je podžupan u svom izvještaju 30. studenoga izvijestio, da sve pritužbe na izgrede u gradu nijesu ništa vijedne, izim onoga izviždavanja pukovnika.

Jedva se to nekako smirilo, nasta nova prepirka izmedju časnika

i plemića Daniela Josipovića, poznatoga lica iz g. 1848. kao komeša Turopoljskoga.

Na pretstavu u kazalištu 13. prosinca došao je kapetan Radoševićeve pukovnije grof Degenfeld i Josipović. Josipović sjedio je u parter-loži, dok je nedaleko njega bio grof Degenfeld, držeći na glavi vojnički »Čako«. Josipović mu doviknuo: »Čako ab!« a na to mu Degenfeld odvrati, da Josipović nije policajni komesar i da i drugi su pokrivene glave. Nasta izmedju njih oštro i glasno rječkanje, kako jedni rekoše, dok drugi kazivahu, da je do Josipovićeve lože bio i poručnik Manojlović, kojega je Josipović uljudno zamolio da skine »čako«, na što se je Manojlović premjestio na drugo mjesto, dok je Degenfeld stao na njegovo, ali odkrivene glave, i postavio »čako« na glavu. Iskazivahu, da je Josipović najprije uljudno zamolio Degenfelda da skine »čako«, a kad tomu nije zadovoljio, povikao je: »Čako ab!« uslijed česa nastade prepirka medju njima.

Bio je u kazalištu i barun Abele, interimalno vrhovni »armorum praefectus«, koji, izlazeći iz kazališta, naloži Degenfeldu, da ide kući i da sutra propisnim načinom svoje iznese. Ali Degenfeld ne podje kući, već sa nekoliko časnika udje u kavanu, koja je bila u kazalištu. Podjoše u posebnu sobu, gdje su pili šampanjac. U kavanu udje i Josipović sa više civilista, gdje je večerao. Kad već htjedoše poći kući, nazove ih neki časnik »paltronima i kukavicama«. Degenfeld je u taj čas pristupio i izjavio, da će on sam obračunati s Josipovićem, te ga pozvao na dvoboj, što je Josipović i prihvatio, očitujući, tko ne dodje, taj je »ništarija i besčastan čovjek«. Dvoboj bude urečen na sutradan 14. u 11 sati do podne i to na sajmištu (danas Zrinski trg). To je podžupan doznao tek oko ¾11, ali po gradu se nešto prije saznalo, i više stotina ljudi sakupilo se na sajmištu.

U 11 sati dodje Degenfeld na ugovoreno mjesto sa dva svjedoka, a Josipović sa cijelom četom civilista. Jedni su pripovijedali, da Josipović nije imao kod sebe nikakova oružja, dok su drugi vidjeli, da je oboružan puškom »štuc« zvanom (kratka jednocijevka). Degenfeld izjavi, da neće održati dvoboj tako javno, i zahtijevao da se odredi drugo mjesto. Josipović je opet zahtijevao, da se dvoboj obavi na pištolje i to na tri koraka. Degenfeld je tražio da razmak imadu odrediti svjedoci, dok Josipović odvrati, da nema svojih svjedoka. Na to je Degenfeld okrenuo ledja i otišao kući, dok su prisutni udarili u žviždanje i pogrde, te ga tako pratili do njegova stana.

I taj dvoboj imao je biti predmetom rasprave spomenutog mješovitog povjerenstva, ali se pronesao glas, da je Degenfeld već 13. prosinca podnio ostavku na svojoj vojničkoj časti. (Arhiv zagrebačke županije).

E. Laszowski.

GALERIJA ZNAMENITIH ZAGREPČANA

Zvonimir Freudenreich

Reminiscencije o 70-godišnjici rodjenja.

Godine 1786. zapisano je prvi put u analima grada Zagreba ime Freudenreich, kada je jednoga dana te godine pridošao u Zagreb 22-godišnji mladić Karlo Freudenreich. Poput ostalih tadašnjih obrtničkih djetića pošao je i on kao izučeni mehaničar u vandrovanje. Na ledjima s torbom, u kojoj su bile putne isprave, pa različni mehaničarski alat, doputovao je iz svoje domovine Moravske u Zagreb. Nadaren od prirode lijepim grlom i glumačkim sposobnostima, nastupao je glumeći i pjevajući u putujućim kazališnim družbama. Ubrzo je našao uposlenje kod njemačke kazališne družine u Zagrebu, gdje doduše u početku nije još nastupao kao glumac, već je bio više zaposlen sa svojim mehaničarskim radovima kod priredbi kazališnih rekvizita. I kada su u palači zagrebačkog velikog župana grofa Antuna Amadea u Demetrovoj ulici broj 1. započele prve redovite kazališne predstave, sudjeluje Karlo Freudenreich već kao glumac i pjevač, a osim toga vršio je još neke službe, pa je bio od svih cijenjen kao vrstan radnik u teaterskim poslovima. U Zagrebu si je svio obiteljsko gnijezdo, kada se je godine 1788. oženio zagrebačkom gradjankom Agnezom Krajc. U prizemlju Amadeove palače stanovao je Karlo Freudenreich, tu u kazališnoj zgradi rodio mu se sin Josip, da po ocu nastavi započeti rad. I ako se on nije sasvim posvetio glumačkoj umjetnosti, vršio je u kazalištu službu kapelnika kazališne glazbe. On je porodio sina Josipa, koji nosi časni pridjevak oca hrvatskoga kazališta, a po njemu stvorena je jedna glumačka dinastija, čiji članovi su bili veliki svećenici u hramu hrvatske Talije. I zato nestanu li tjelesno svi članovi toga roda, nad hrvatskim kazalištem vazda će lebditi duh osnivača njegova, a kao presjajne zvijezde kazališnog umijeća obasjavat će hrvatsko kazalište veličajni likovi njegove djece i unučadi.

Josip Freudenreich, osnivač slave svojega prezimena, imao je veoma brojnu porodicu. Kao 21. dijete a najmladji sin rodio mu se Zvonimir dne 9. studenoga 1865. A rodio se u drugome katu kazališne zgrade u Starome teatru, gdje je tada stanovao njegov veliki otac. I po tome mu je kazalište nesamo toplo roditeljsko gnijezdo, već mu je kazalište postalo domom njegove umjetnosti. I ako ćemo s filozofom Jodlom kao strogim deterministom otkloniti slučaj u životu čovjeka, ipak moramo priznati, da je baš kazališni dom velikoga oca rodio i stvorio velike dramske umjetnike. Mladenačko svoje doba proveo je Zvonimir u igri

sa svojim starijim bratom Karlekom i s ostalom djecom Gornjega grada, a nikada nije smio manjkati ni Tošica Lesić. Mnogo se puta desilo, da su ratnici te dječje vojske izjeli u kući njegovih roditelja i po čitavi hljeb kruha. Već kao malen dječarac nastupio je na kazališnim daskama u lakrdiji »To bijah ja«, u kojemu su komadu igrali gotovo sami članovi Freudenreichove porodice s najvećim uspjehom pred punim kućama. U Hrvatskom glazbenom zavodu učio je pjevanje na opće zadovoljstvo svojih učitelja, koji su vazda isticali njegov pjevački talenat i osobitu marljivost. I odličan njegov uspjeh u pjevanju doveo ga godine 1887. u kazalište. Isprva je bio članom opernog zbora, ali su ga zaposlivali i u drami. Nu već 2. studenoga iste godine nastupio je u ulozi Jakova u glumi »Mlinar i njegovo dijete«, pa je svojom odličnom igrom frapirao općinstvo, zadovoljio kritiku, a od toga dana ga je kazališna uprava angažirala za stalnog člana. U početku je pjevao liričke i manje tenorske partije, a u drami je bio epizodista. Ali se iz dana u dan zapažali njegovi uspjesi, pa kad mu brat Dragutin ostavi zagrebačku pozornicu, preuzeo je tada sve njegove karakterne uloge. Tu je bio na vrhuncu svojeg umjetničkog stvaranja. Tada je postao najomiljelijim članom drame i opere. Zvonimir je bio mnogostran glumac u svim vrstama dramskog umijeća. Bio je temperamentni pjevač, kretnje i dikcija bile su mu odlične, pojedine uloge bile su mu pune organične zaobljenosti i toplote, a vazda savršeno plastične. Svojim lakim liričkim i operetnim tenorom nadmašio je sve ostale operne pjevače, pa se uspomena na nj, naročito kod starije generacije ne da tako lako zaboraviti. Mora se naročito istaknuti, da je Zvonimir djelovao na zagrebačkoj pozornici baš u ono doba, kada se ova ponosila s najboljim silama dramskim i opernim. Upravo je bilo uzorno natjecanje izmedju članova, tko će bolje i savršenije pomoći napretku hrvatskoga kazališta. Od sveg osoblja dramskog i opernog, igrao je Zvonimir najviše; ta, u jednoj sezoni igrao je 160 puta. U svoj repertoar uzimao je najrazličnije uloge dramske i operne: Dubravka — Gorštak, Razbojnici — Karlo Moor, Ptičar — veseli Adam, Tartuffe — Da-Porinnus, Zimska priča — Mopsus, Komedija bludnja— Dromi, Egmond-Jetter, Porin— pisar Klodrigov, Manon — Guillot, Poitraite de Manon — Tiberge, Fidelio — Jaguino, Car i tesar — Petar Ivanov, a nezaboravan je septet u Mascotti, gdje sudjeluju: Micika i Zvonko, Grund, Housa, Matilda i Tošo Lesić.

Godine 1895. ostavlja Zvonimir Zagreb i bude angažiran u Karlovom kazalištu u Beču. Tu ne ostaje dugo, vraća se brzo natrag, da se pod istim krovom novoga kazališta nadju sve troje djece velikoga Josipa — Micika, Karlek i Zvonko. Kada se iduće godine 14. listopada slavila obljetnica novoga kazališta, igrali su se u svečanoj priredbi »Graničari«. Sva djeca, pa i unučica Vera, sudjeluju kod ove svečane predstave,

nježna majka iz intendantske lože sa suzama u očima promatrala je igru svoje djece, a nad kazalištem lebdio je duh Josipa Freudenreicha s blagim posmjehom: »Ipak su se moja djeca pobrinula, da mi je ime ostalo nezaboravno na hrvatskoj pozornici!«

Teška boljetica skrhala je slabo tijelo Zvonimirovo, te on leže prerano u grob 3. ožujka 1906. Prve proljetne ljubice okitiše mu svježi grob. S njime nestade glumačkog i pjevačkog prvaka našega hrvatskog kazališta. Sjećanje na ovoga velikana o 70-godišnjici njegova rodjenja, čin je pieteta i patriotske dužnosti. — Slava mu!

Viktor Rudolf.

Spod starih hižnih boltah

Priopćuje: Antonija K. Cvijić

Prenesimo se koji put u one prošle vjekove, kad se »spod hižnih boltah« još nasladom čitali kajkavski kolendari, molitvenici, spomenari i pjesme plemićkih gospodja. To nije »mrtvo blago naivnih staraca«, kako ih okrstiše neki prerevni čistioci štokavštine iz ilirskog doba. Kajkavski dialekat je još i dandanas živ u našem seljačkom narodu, a bio je naš književni jezik kroz čtavih 300 godina. Da ga posve ne zapustimo i zaboravimo, pogotovo naša mladež, iznašati ćemo ga na ovom mjestu, bar u malim »peldama« (primjerima). — Bilo je g. 1661., kad je Ana Katarina Frankopanska, žena grofa Petra Zrinjskoga, hrvatskog banamučenika, začudila svijet Prvom štampanom kajkavskom knjigom, molitvenikom »Putni tovaruš«, iz nimškoga iztumačen i spravljen«. Još iste godine se O. Boltius Milovecz, Medjimurec i redovnik Tovaruštva Jezuševog, poveo za banicom, složivši i izdavši omašni kajkavski molitvenik sitnog formata od 550 stranica (E. pl. Laszowski ga otkrio i pripojio Zrinski-Frankopanskom muzeju na Ozalj-gradu). Tom prilikom je O. Milovecz odabrao najljepša baničina poglavlja, te ih povezao s originalnim kajkavskim Officijima i Psalmima iz svećeničkih rukopisnih breviara svoga doba. Njegovo djelo, iz kojega vadimo doljnje »pelde«, ima naslov »Dvoi Dušni Kinč, Jeden vernim živim, k srečnom Preminku na duhovni Strošek, Drugi vernim mertveh Dušam na odkup«. Obzirom na poteškoće kod današnjeg slaganja ovog prenatrpanog pravopisa, prenesli smo ga za naše čitače na fonetiku.

PELDA PERVA: Sv. Ildefontus Toletanski Biškup videl je večekrat vu Subotu vu svoje Cirkve da su Angeli velikum vnožinum z veselum Muzikum na korušu Officium Blažene Device Marie spevali.

PELDA DRUGA: Hymnus »O Gloriosa«:

O Ti Gospa, odičena Devica,
Nad svem Angjelim zmožna Kralica,
Ti si Boga Tvojega Stvoritelja
Vu čiste Vutrobe Deva priela.
Kai Eva perva Mati be zgubila,
To si nam MARIA nazad dobila.
Eva nebeska Vrata be zaperla,
Ti si je po Tvojem Sinu otperla:
Ti si iakost peklensku obvladala,
I proti Smerti vračtvo zaiskala:
Zato po Svetu daie (daje) sve Stvorenje
Tebi pod Bogom najvekše poštenje.
Dika MARIE Sinu iedinomu,
Jezušu, Ocu i Duhu svetomu, Amen.

Gda je Jožef videl Zaručnicu,
Porodnu potom Devicu,
Žalost mu je vučinila.
Nju mislil je odpustiti,
Al Angjel moral navestiti,
Da ie nema odduriti,
Neg se nad Njum veseliti.

PELDA: TRETJA: Leta 1567. je vu Slovenskom Orsagu (zemlji) preminula Gospodska kći i žena, koja nekuliko krat za svoiega života pešice i bosemi nogami išla je 27 myl zemlje do Crikve Bl. D. Marie vu sv. Celj vu Štajeru po kamenitom i teškom putu. A vsako pak Leto tem zakonom do stanovite B. D. M. Crikve črez dve mylie zemlje, hodila je tak teškim trudom svoiega Tela, da veče krat gda su bose Noge kervavimi žulji bile ranjene, na onu Nogu na koiu se zevsema ne mogla vupirati obula je Cipeliš, a drugum nogum bosa je išla do Mesta.

PESEM MERTVEČKA (Dies irae)

Den serditi hoče priti,
Ves svet ognjem popaliti,
Ne se moči pred njim skriti.
Davidova reč je bila,
I Sivilla nazvestila,
Kulik trepet onda bude,
Gda se mertvi ozd (ovdje) prebude,
Da posluhnu Božje sude.
Čudna trumbeta zapuhne,
Saki človek nju posluhne,
Nigdor se pred nju ne vugne.
Smert će onda nazad stati,
Vsa natura trepetati,
Kada račun bu davati.
Knige hte se otvoriti,
Strašnu pravdu oznaniti,
Kak se mora svet suditi.
Adda sudec gda bu sedel,
Vse otajno bude vedel,
I serdito na me gledel.
Kai nevolnik onda reče?
Pod obrambu kam se vleče?
Gda Pravični ves trepeče.
Zmočni kralj vsega stvorienja,
Živi zdenec odkuplenja,
Ne skrati mi oproščenja.
Spomeni se Gospodine,
Vu koi si prišel ime,
Vu onom dnevu ne zgubi me.
Kai si truda za me priel!
Križnu muku i smert podijel,
Ves taj trud Vu zahman prišel.
Sudec ves pravice puni,
Milost tvu nad menum spuni,
Pervo neg bu den z računi.
Za krivicu žaluem se,
Za pregrehu sramuiem se,
Za pokoru ponudiam se.
Megdalenu odverzal si,
Razbojnika uslišal si,
I uffanje meni dal si,
Moja prošnja nedostoina,
Duša da nebu nevoljena.
K tvoim ovcam pridruži me,
I od kozlov razluči me,
Na stran desnu položi me,
Gda odsudivši grešnike,
Vu plamen pošleš nevernike,
Megj tve verzi me delnike.
Ja nevolni zemlje pepel,
Naiti sem se v grehe utepel,
Prosim daj mi konec vesel,
Den žalostni i pun straha,
Gda se krivec stane z praha,
Pokehdob je tvoja pravda,
Oprosti mu za tvoje ime,
Da vekvečni pokoi prime.
Smilui mu se Sin MARIE.

Z PURGATORIUMA:

PELDA PETA: Kakove su muke Purgator? Pokazal je Bog, ovomu svetu na strah po vnogom strašnom očim videnom skazanju, kak britke i težke jesu muke.

Purgatorium. Naime da su nekoie na ražnjeh pekli, nekoie na rošteljeh, nekoie vu goručem žveplu, druge vu goruče smole kuhati, druge da su vu goručem bronzu, ali olovu plavili i druge kak su kače i pozoi (zmaj) tergali, druge hahari na falate (komade) sekli, rezčinjali, mercvarili. Po vsem tom vu Purgatoriumu ima takovoga orudja, kotlov, ražnjev etc. I tam na druge muke razne žarkoga ognja koga je osebuinum jakostium svoium na te muke stvoril, i odlučil i tak podžaril, da ov naš zemelski ogen je proti njemu kak hladna voda. Ovem ognjem Gospod Bog krive

duše muči več (više) ali menje i vnoge fele (vrsti) muke zadaje kak je vsaka zaslužila. Ova pak čudna videnja pokazal je Bog na strah živim ljudem, koi vu telu budučih dugovànja (stvari) prišestnoga sveta razmeti ne mogu drugač neg po telovneh prispodobah. Adda oni ražnji, kotli, sekire, žveplo etc. toie zlamenuvalo, da ona duša takovu muku terpi vu ognju, kakovu on, koiega vu telu živoga peku, kuhaju, seku, roštaju etc. I to vse Bog zmožni more samim ognjem vučiniti.

I. Ulčnik:

Ivan Krst. Tkalčić

Na 11. svibnja 1935 prošlo je trideset godina, od kako je za uvijek zaklopio oči hrvatski povjesničar Ivan Krst. Tkalčić. Sa Tkalčićem, pao je u grob jedan od značaja, kakovih je već prije trideset godina bilo malo, a danas su više nego rijetki. Tkalčić je bio prava hrvatska korjenika, koji svoje nepokolebivo rodoljublje nije nikada prikrivao, a kao sin zagrebačkog novoveškog kožarskog meštra bio je pravi tip Zagrepčana. Svoj rodni grad je neograničeno ljubio, pa mu je posvetio cijelo svoje biće i sav život, otkrivajuć javnosti povijest Zagreba, ne u običnoj knjizi, već u velikom naučnom djelu. Sa Tkalčićevim djelom ponose se ne samo Zagrepčani, već i svi Hrvati. Njegovi »Spomenici grada Zagreba« su neiscrpivo vrelo svim kasnijim povijesničarima, koji su i koji će obrađivati povijest Hrvatske, a naročito povijest Grada Zagreba.

Prigodom tridesetgodišnjice Tkalčićeve smrti dužnost nam je da se sjetimo jednog od najvećih sinova grada Zagreba. August Šenoa prikazivao nam je zagrebačku i hrvatsku povijest u svojim nezaboravnim pjesmama i romanima. Tkalčić bio je kritički povjesničar, pišući skroz stvarno i naučno.

Ivan Tkalčić rodio se 4. svibnja 1840. od oca Martina Tkalčića kožarskog obrtnika a kasnije i krčmara, koji je potjecao iz Samobora, od kuda su se gotovo svi Tkalčići u Zagreb doselili. Tkalčići se već polovinom 16. vijeka spominju u sudbenim zapisnicima trgovišta Samobor kao mjesni suci ili kao sudbeni prisjednici. Majka Barbara bila je rodjena Martinek. Tkalčić Martin vodio je kožarski obrt u svojoj kući u Novoj Vesi br. 22, (danas 41). U popisu pučanstva iz god. 1857. nalazimo da je u Novoj Vesi br. 22 bila kućevlasnica Barbara Tkalčić udova iza Martina Tkalčića,

pa je tamo stanovala sa svojom djecom Ivanom, koji je već tada bio u nadbiskupskom sjemeništu, te kćerkom Fanikom rodj. god. 1842.

U gruntovnici iz god. 1841. gruntovni uložak br. 25 općine Nova Ves vidi se da su Tkalčić Martin kožar sa suprugom Barbarom, bili vlasnici kuće br. 22, (sada br. 41). Izim toga imali su šumu u Bukovcu u površini od 1 rali 804 čet. hv. God. 1861. a nakon smrti Martina i Barbare Tkalčić baštinili su navedene nekretnine njihova djeca Ivan i Franjica Tkalčić. Ugovorom od 30. studena 1861. kupio je cijelokupne ove nekretnine Baltazar Malinščak, (kasniji suprug Franjice Tkalčić), za 1200 forinti. Baltazar Malinščak srušio je staru uličnu prizemnu kuću, (u kojoj je prije stanovala obitelj Tkalčić i gdje se rodio Ivan Tkalčić), pa je na njenom mjestu sagradio jednokatnicu. Vinograd u Bukovcu prodao je Malinščak god. 1875. seljaku Tomi Bartoliću. Kuća u Novoj Vesi bila je u posjedu Jelke Ulčnik, unuke Franjice Malinščak, sve do god. 1917., kada je kuća prodana.

Ivan Krst. Tkalčić svršio je pučku školu na Popovom tornju, nu već prije polaska pučke škole u 6 godini učio je čitati i pisati kod privatnog učitelja eksklerika Josipa Grabara. God. 1849. odlično je svršio trogodišnju normalku. Za vrijeme praznika pripravljao ga je Grabar za prvi gimnazijski razred u koji je stupio u jesen iste godine. Nakon dovršenja četvrtog gimnazijskog razreda stupio je u nadbiskupsko sirotište. Ovdje je Tkalčić imao neprilika sa hrvatskim jezikom, jer do tada je govorio novoveškom kajkavštinom. Nakon svršenog šestog razreda stupi u jesen 1855. u sjemenišnu gimnaziju gdje svrši zadnja dva razreda, a god. 1857. stupi u bogosloviju.[1] Kada je svršio bogosloviju nije mogao biti zaređen za svećenika, jer nije imao propisan broj godina starosti. Do zaređenja

[1] Iz popisa pučanstva sastavljenoga u Nadbiskupskom sjemeništu 31. listopada 1857. vidi se da je ono bilo označeno sa kućnim brojem 75. Sjemenišni rektor bio je dr. Luka Petrović iz Slunja roć. 15. listopada 1805. Petrović bio je kanonik i opat, papinski tajni komornik, kraljevski dvorski kapelan i sjemenišni profesor. Höpperger Fidelis iz Mötza u Tirolu roć. 27. travnja 1822. bio je sjemenišni dušobrižnik. Izim toga bio je Höpperger ravnatelj zavoda kod milosrdnih sestara u Zagrebu. Izim ovih bila su u sjemeništu namještena 23 svećenika i profesora, zatim je bilo 90 klerika, 12 đaka niže gimnazije, te 16 osoba posluge.

Spomenut ćemo nekoje klerike, čija imena su i danas još poznata: Vrevc Julijo, kasniji kanonik u Zagrebu, dugogodišnji gradski zastupnik. O njem smo pisali u »Zagrebu« god. 1935. broj 9 strana 253. Ivan Jagić kasniji župnik u Sv. Šimunu, zastupnik na Hrvatskom saboru, gospodarski stručni pisac, izdavao je gospodarski list »Pravi prijatelj naroda«. Umro je god. 1900. Franjo Kostanjevac, kasniji prebendar u Zagrebu o kojem smo pisali u »Zagrebu« 1935. broj 9 strana 251. Đuro Deželić, kasniji gradski senator, hrvatski književnik, dugogodišnji izdavač kalendara »Dragoljuba«. Umro 1907. Ljudevit Pažur, kasniji prebendar i župnik Sv. Marije u Zagrebu. Umro 1907. Blaž Lorković, hrvatski književnik, gradski zastupnik u Zagrebu, otac već pokojnog hrvatskog političara Ivana Lorkovića. Umro 1892. Josip Zorić, najprije katiketa na varaždinskoj gimnaziji, a kasnije župnik na Prozorju kraj Dugogsela, narodni

bude namješten u nadbiskupskoj pisarni. Na 7. rujna 1862. bude po biskupu Ivanu Kralju zaređen, a prvu sv. misu čitao je 14. rujna 1862. u župnoj crkvi Sv. Ivana. »Katolički List« od 25. rujna 1862. donaša da je mladomisnik Ivan Tkalčić namješten za kapelana u Sisku.

Tkalčić je po naravi bio tih i skroman, ali u svojim načelima nepopustljiv. Već u nižoj gimnaziji uz kolege Augusta Šenou i Đuru Deželića i ostale opirao se odgovaranju na njemačkom jeziku, kojeg je tadanji Bachov režim nemilosrdno u škole uvadjao.

Isto tako pokazivao je Tkalčić kao gimnazijalac veliki interes za starine. Kada je stupio u sjemenište našao je obilno polje duševne hrane u sjemenišnoj i u nadbiskupskoj knjižnici. Kao djak pročitao je Farlata, Krčelića, Mikoczija i mnoge druge povjesničare. Tkalčića je najviše zanimala povjest rodnog mu grada Zagreba, pa je gotovo prvi počeo sistematski obrađivati njegovu prošlost. On je povijest Zagreba od prijašnjih a i svih kasnijih povjesničara najbolje poznavao.

Kao bogoslov II. godine započeo je rad sa povjesnom raspravom »Zagreb«, koja je svjetlo ugledala 14. prosinca 1859. u »Narodnim Novinama«. Tu je o Zagrebu pisao kao kulturnom središtu Hrvata. Već u tom djelu opredijeljuje Zagrebu znamenito mjesto za sve južne Slavene. Ova rasprava svratila je pažnju tadanjeg hrvatskog povjesničara Ivana Kukuljevića i još nekih učenjaka, pa su ovi stali mladog klerika bodriti na daljnji ustrajni rad. Tkalčić je doista nastavio svoj rad pa je već god. 1860 u »Narodnim Novinama« (br. 33) objelodanio »Domoljubne misli«.

U »Katoličkom listu« 1862. objelodanio je raspravu »Slovensko bogoslužje«. U prilogu školskog časopisa »Napredka« 1861. napiše prvu »Povjesnicu Hrvatske«, koja je bila sastavljena za naročitu uporabu pučkim učiteljima. Ovu knjigu osobito je pohvalno ocjenio dr. Rački u »Književniku.«

I kao kapelan u Sisku nadje Tkalčić obilno polje rada, jer se u to doba počelo iskopavati tamošnje rimske starine. Ove su Tkalčića jako zanimale, pa je napisao pripovijest. »Secerillu« iz IV. stoljeća u ovoj pripovijesti opisao je starorimski život u Sisku, gdje se biskup Kvirin borio za kršćanstvo s rimskim poganstvom.

zastupnik na Hrvatskom saboru, hrvatski književnik. Umro 1904. Stjepan Rihtarić, kasniji prebendar i profesor u sjemeništu u Zagrebu. Umro je god. 1898.

Medju djacima niže gimnazije boravili su tada u Nadbiskupskom sjemeništu: Mirko Divković, kasniji gimnazijalni profesor i dugogodišnji ravnatelj gornjogradske gimnazije. Umro je kao umirovljenik u Samoboru god. 1924. Tomislav Ivkanec, kasnije profesor na preparandiji u Zagrebu, pisac na pedagoškom polju, dugogodišnji predsjednik pjevačkog društva »Kola«. Umro 1912. Josip Gall, kasnije učitelj i ravnatelj na višoj djevojačkoj školi u Zagrebu. Umro 1905.

God. 1863. slavio je cijeli slavenski svijet 1000-godišnjicu svete braće Ćirila i Metodija. Toj proslavi pridružio se je i hrvatski narod. Prigodom proslave izdade Tkalčić životopis slavenskih apostola pod naslovom: »Na uspomenu tisućgodišnjice Sv. Ćirila i Metoda« God. 1864. objelodanio je raspravu »O hrvatskom školstvu?«

God. 1867. bude Tkalčić izabran za prebendara prvostolne crkve u Zagrebu, koju čast je obnašao sve do smrti. God. 1867. i 1868. donio je Deželićev »Dragoljub« Tkalčićeve lirske pjesme »Lipino cvijeće«, što ih je spjevao još kao đak.

Za svoj marni rad, koji je bio uvijek skroman, bude Tkalčić god. 1875. odlikovao po »Jugoslavenskoj Akademiji«, koja ga izabere svojim pravim dopisnim članom god. 1883., pa mu je od 1882. povjerila mjesto svog arhivara i knjižničara, koje je časti izvršivao do 1896.

Ivan Tkalčić napisao je bezbroj povjesnih rasprava i knjiga. Izim toga marljivo je suradjivao u »Viencu«, »Radu«, »Starinama«, »Obzoru«, »Narodnim Novinama«, te u drugim časopisima. Veliko je njegovo djelo »Monumenta historica episcopatus Zagrabiensis«, koje je izašlo god. 1873. i 1874. u dvije knjige. Najveće i najznamenitije pak je Tkalčićevo djelo »Spomenici slob. kralj. grada Zagreba«. Ovo je djelo štampano po Tkalčićevom rukopisu od god. 1889. do 1905. u 11 svezaka. Dalnja 3 sveska izdao je po Tkalčićevoj želji Emil pl. Laszowski što je odobreno na sjednici Grad. zastupstva 30. svibnja 1905. Čitavo djelo izdano je troškom grada Zagreba.

Ivan Tkalčić bio je uzoran svećenik, ali u svakom pogledu liberalan, što svjedoči njegovo živo zauzimanje za slavensko bogoslužje. O tom je donio raspravu u »Katoličkom listu«, koja je ali bila obustavljena. Uslijed toga izdao je Tkalčić god. 1904. knjigu »Slavensko bogoslužje u Hrvatskoj«.

God. 1899. bude protiv Tkalčićeve volje proslavljena 40-godišnjica njegova književničkog rada, pa je naravno primio mnoge čestitke. Biskup Strossmajer mu među inim piše: »Vaše će ime u slavnoj uspomeni našega naroda vijekovima živjeti«. Tom prigodom radilo se u zagrebačkom gradskom zastupstvu na tome, da Ivana Tkalčića za njegov književni rad odlikuju izborom za počasnog građanina. Nu do ovog izbora nije došlo. Gradski senator Đuro Deželić pripovijeda u »Dragoljubu« (godište 1906.), da je svim silama radio, da se Tkalčića izabere, ali mu je tadanji gradski načelnik Adolf pl. Mošinsky, koji je Tkalčića inače volio i štovao, rekao: »Nemoj mi praviti neprilike; ja ću Ivši drage volje učiniti sve, što mogu (i zbilja mu je za volju učinio više toga!), ali njega začasnim građaninom učiniti ne mogu. Ta kako bi to izgledalo, da u nizu začasnih građana odmah prvi i za Khuenom dodje Tkalčić?« Doista tada je u nizu zagre-

bačkih začasnih građana ban Khuen bio posljednji.[2] Razlog tome opiranju Mošinskoga bio je u tom: Kada je ban Khuen god. 1885. dao onako potajice dobar dio naših važnih spisa iz zemaljskog arkiva odpremiti u Budimpeštu, objavio je Tkalčić taj dogodjaj drugi dan na čelu »Pozora«. Radi zanimivosti ove Tkalčićeve akcije, koja je kasnije uzvitlala veliku buru na svim stranama javnog i političkog života, donijeti ćemo doslovno javni Tkalčićev upit, štampan u »Pozoru« 21. lipnja 1885.

Prva vijest na prvoj strani pomenutog »Pozora« glasi:

»P. n. gospodinu Josipu Miškatoviću, ravnatelju kr. zem. arkiva.

Bivši jučer u kr. zemaljskom arkivu svojih studija radi, opazih ne bez svoga začudjenja, da neima u njem spisa pavlinskih i mnogih drugih svezaka, po prilici oko 18.000 isprava, koje sam prije nekoliko dana imao priliku vidjeti ovdje. Nenašavši Vas u arkivu, da Vas upitam, kako je moglo nestati tolikih dragocienih arkivalija, stavljam ovim na Vas sliedeći upit: »Jeda li je Vam, kano arkivaru poznato, da ne ima sada u našem zemaljskom arkivu t. zv. komorskih spisa? Ako Vam je poznato, kamo su oni dospjeli? Ako Vam nije poznato, kako biste mogli opravdati s dužnosti, koju Vam nalaže § 2. zak. članka VII. od godine 1870.? Molim Vas, gospodine arkivaru! da mi u roku od dva dana odgovorite na ova pitanja za umirenje i moje i prijatelja naše prošlosti.

U Zagrebu, 21. srpnja 1885.

Ivan Tkalčić s. r. bivši arkivar kaptolski,
a sada jugoslavenske akademije znanosti
i umjetnosti«.

Povodom ovoga Tkalčićevog upita nastala je dnevna novinska polemika između opozicionih i vladinih listova. Prva žrtva ovog Khuenovog skandala bio je sam Tkalčić. Kada je 26. srpnja 1885. po običaju došao na rad u zemaljski arkiv, zabrani mu arkivar Miškatović pristup u arkiv, navodeći da bez naročite vladine dozvole ne može (Tkalčić) u arkivu raditi, upućuje ga, neka napiše na vladu molbu da želi arkiv polaziti. Tkalčić je prije toga kroz 17 godina gotovo dnevno u arkiv dolazio, a sada na jednom treba molba. Jasno je bilo da su te mjere Khuenov odgovor na Tkalčićev napadaj u »Pozoru«. Konačno je predmet o krađi

[2] Na sjednici Gradskog zastupstva 21. listopada 1895. izabrani su na predlog gradskog poglavarstva, počasnim građanima: ugarski ministar predsjednik Desider barun Banffy i hrvatski ban Dragutin grof Khuen-Héderváry. Prigodom tog izbora izjavio je vođa tadanje opozicije u gradskom zastupstvu Fran Folnegović, da obzirom na pravni odnošaj između Hrvatske i Ugarske ne može, on sa svojim sumišljenicima glasati za predlog gradskog poglavarstva, kojeg je na pomenutoj sjednici iznio tadanji gradski načelnik Adolf pl. Mošinsky. Prigodom glasanja bude načelnikov predlog sa 33 glasa prihvaćen. Protiv predloga glasovalo je 11 opozicionih gradskih zastupnika.

hrvatskih spisa došao pred Hrvatski Sabor, pa je na historijskoj sjednici 5. listopada 1885. ban Khuen od narodnog zastupnika Josipa Gržanića dobio nogom u stražnjicu. (Opis cijele saborske rasprave donio je g. Ivan Peršić u »Jutarnjem Listu« od 6. listopada 1935., kada je minulo 50 godina od pomenute historijske saborske sjednice).

Ivan Tkalčić zamjerio se smrtno banu Khuenu, radi upozorenja javnosti na kradju spisa iz arkiva, pa se uslijed toga načelnik Mošinski, kao vladin viši činovnik i čovjek Khuenovog povjerenja, nije usudio Tkalčića predložiti za začasnog građanina grada Zagreba. Pitanje začasnog građanstva ponovno je uskrsnulo pod načelnikovanjem dra. Milana Amruša i to prigodom izdanja jedanaeste knjige »Spomenika«. Sjednica gradskog zastupstva, na kojoj bi Ivan Tkalčić sigurno bio jednoglasno izabran počasnim građanom grada Zagreba, bila je sazvana za 11. svibnja 1905., nu medjutim na veliku žalost zastupstva i svih Zagrepčana, baš toga dana u 4 i pol sata u jutro ispustio je Ivan Krst. Tkalčić svoju plemenitu dušu.

Na sjednici gradskog zastupstva od 11. svibnja 1905., načelnik dr. Milan Amruš spominje smrt Ivana Tkalčića. Ističe, da je samoupravni odbor gradskog zastupstva na 8. svibnja jednoglasno zaključio, da se Ivana Tkalčića izabere začasnim građanom grada Zagreba. Ovaj predlog nije se ali mogao izvršiti, jer je nemila smrt to zapriečila. Poziv lje gradske zastupnike da prisustvovanjem na sprovodu iskažu počast Ivanu Tkalčiću, historičaru grada Zagreba. Općina grada Zagreba položila je na odar svoj vijenac.

Ivan Tkalčić dugo je bolovao od bolesti ekcem (perutac). Bolest ova kod Tkalčića osobito se odrazila na nosu, na kome su se pojavile sve veće izrasline, tako da su izrasle sve preko ustiju. Uslijed te bolesti, Tkalčić gotovo kroz deset godina nije uopće iz kuće izlazio. Svakako je to bilo bezutješno stanje, koje ga gotovo sasma prikova uz književni rad, pa bi se moglo ustvrditi, da je ta njegova nesreća i bila povodom tako plodnom književnom radu. Umro je sa perom u ruci (poput Augusta Šenoe). Na 10. svibnja 1905. pisao je konac XI. knjige »Spomenika« i to raspravu »O staroj zagrebačkoj trgovini«. Kako mu je zato trebala jedna stara listina, to je otišao na dvorište, gdje je sunce sjalo, da bi bolje mogao pročitati izblijedjela slova. Zatim je veselo rekao: »Hvala Bogu, sutra sam gotov sa raspravom!« Poslije objeda pozlilo mu je, pa je legao u krevet. Drugi dan u jutro bio je mrtav.

Izvršiteljima oporuke imenovao je prebendare Karla Kindleina i Antuna Starca. Prebendar Kindlein izdao je Tkalčićevu osmrtnicu. Bogatu knjižnicu ostavio je Tkalčić »Jugoslavenskoj akademiji«, a vrijednije slike Strosmajerovoj galeriji slika.

Tkalčićev sprovod bio je na 13. svibnja 1905. u 10 sati prije podne iz kuće žalosti Nova Ves br. 14. Crkveni obred vodio je kanonik Šultajs uz asistenciju prebendara Korenića, Premuša, Pažura i Bičanića. Kod župne crkve Sv. Ivana budu Tkalčićevi smrtni ostaci unešeni u crkvu, u kojoj se on krstio, gdje je čitao prvu svetu misu i koja mu je dala zadnji blagoslov na put u vječnost.

Sprovodu je prisustvovao veliki broj zagrebačkog građanstva i gotovo sva društva. Osim toga bili su na sprovodu njegovi prijatelji biskup Pavao Gugler, odvjetnik dr. Šime Mazzura, Gjuro Crnadak, podžupan Muzler, gradski načelnik dr. Milan Amruš sa senatorom Đurom Deželićem, te čitavo gradsko zastupstvo sa gradskim činovništvom, dr. Lazar Car i tadanji urednik »Pokreta« Josip Pasarić. »Kolo« odpjevalo je Eisenhuthovu tužaljku »Nad grobom!«

Na sjednici gradskog zastupstva 8. srpnja 1913. imenovana je ulica »Potok« u »Tkalčićevu ulicu«. Ovo su imenovanje gradsko zastupstvo zamolili kućevlasnici i gradjani Potoka.

Ivan Tkalčić ostavio je od rodbine samo sestru Franjicu udatu Malinščak. O njenom suprugu Baltazaru Malinščaku, brijačkom obrtniku, donijeli smo životopis u »Zagrebu« 1934. br. 8. Franjica Malinščak umre kao udova god. 1913. Bila je poznata kao novoveška građanka. Ostavila je unuku Jelku Ulčnik, suprugu Ivana Ulčnika, gradskog poreznog savjetnika, zatim pokćerku Mariju Crnetić, udovu iza gradskog blagajničkog protustavnika Janka Crnetića.

U sljedećem broju »Zagreba« donijet će mo opis kako je došlo do izdanja djela »Spomenika grada Zagreba«, te otkrića Tkalčićeve spomenploče na kući u kojoj se je rodio.

Sreten Božić!

I opet je zemlu pokril nam sneg,
Sikud se beli dolina i breg.
V Zagrebu opet beli su krovi,
Sad ne znaš il stari su ili su novi.

Po vulicah sikud žuri se svet,
A veter vu lice nosi im led.
Al sve je nekak vesela lica,
Pogotovo kad se približava kmica.

Nad Zagrebom sveta večer je pala,
Veseli se palača i kućica mala.
Črez sve obloke se vidiju bori,
I svetlo danas svikuda gori.

Vu morju svetla sad Zagreb pliva,
Vidiš kak saka je kućica živa.
Sve se priprema kak koji ima,
Da lepo dočeka Božjega Sina.

Vu tom i dojde taj svečani čas,
Kad dragi je Spasitel došel med nas.
Od sikud se čuju božićne pesme,
Kaj žalosten denes, nitko bit nesme.

Pri svetomu kralu oglasi se zvon,
I daje na znajne, da rodil se On.
Koji je došel za naše spasenje,
I koj nam donesel je večno življenje.

Sve župne cirkve počneju zvonit,
I zoveju ljude,da dojdeju molit.
Da bil bi na zemli mir i veselje,
Da daju pred Njega sve svoje želje.

Sve vulice odmah pune su ljudi,
Vu svakomu nova sreća se budi.
Pod nogama škripa napadali sneg,
Oživela sikud dolina i breg.

Iz cirkvah se širi tamjanov dim,
A sikud se slavi sad Božji Sin.
I narod popeva pun jedne želje,
Svim na zemlji mir i veselje.

Tak ori se z cirkve, da dalko je čuti,
Ar su i ljudski daleki puti.
I zajdna već pesma popeva se,
Na mladomu letu veselimo se.

I cirkve se sprazne svet se razlazi,
Opet po snegu se belom gazi.
Al pri nas Hrvatih takva je šega,
Da si za Božić želimo sega.

Jeden si drugom pružamo ruke,
Svi zaboravlamo na brige i muke.
Sva su nam srca puna dobrote,
Za sakoga v njima ima toplote.

Baš zagrebčanom to starši su dali,
I nikad od toga nisu odstali.
Da sakom pri nas otprta su vrata,
I sakoga primemo kak pravog brata.

Tak i vu ove svete nam dane,
Pružamo ruke baš na sve strane.
I sakom želimo sve dobro od Boga,
I djelimo z sakim kaj imamo svoga.

Svima želimo, nek bu im još bole,
Koji vu Zagrebu dobre su vole.
I kličemo svima kaj pravi su brati.
Sreten Vam Božić, braćo Hrvati.

Žlabravec.

Ing. F. Š.

Gospodarsko stanje i potrebe gradjanstva Zagreb-grada

Mi svi uvjereni smo i priznajemo, da smo seljačka država i mi ne ćemo biti ništa drugo .No kod izgradnje seljačke države ne smijemo ići predaleko, ne smijemo stvarati opreke izmedju sela i grada ili sprečavati bilo razvitak sela bilo gradova.

Mnogi neupućeni misle da grad isisava selo, drže da u gradu svi živu u medu i mlijeku, a ne će kazati da se u gradu veoma teško živi, da su gradovi, a osobito naš Zagreb-grad, preopterećeni porezima, da naši zaposleni radnici imaju manje nadnice od potpora njemačkih ili engleskih nezaposlenih radnika, da naši činovnici imaju plaće koje su manje nego nadnice radnika u drugim zemljama, da naši trgovci propadaju jedan za drugim uslijed teške privredne krize.

Naše načelo trebalo bi biti: svi smo mi jedna narodna cjelina, treba čuvati i štititi sve narodne tekovine i vrijednote, te ih razvijati do općeg blagostanja.

Mi Hrvati ponosni smo sa našim seljakom. Hrvatski naš seljak uz svoju bistru pamet, prirodnu mudrost, uz junačku desnicu, nosi u grlu milozvučnu pjesmu, a u srcu svom besprimjernu ljubav za dom i rod svoj i za sve što je lijepo i plemenito. Iz čiste duše seljačkoga našeg naroda nikla je divna naša hrvatska pjesma, junačka i lirska, koja svojim pjesničkim oblicima djeluje kao da je izašla iz pera klasičnih pjesnika helenskoga i rimskoga zlatnoga vijeka.

Umjetnička duša hrvatskoga naroda naročito se očituje u divnoj našoj narodnoj nošnji, toj narodnoj šegi, koja je toliko lijepa i toliko raznolika, da upravo zadivljuje sav kulutrni svijet. Oni nebrojeni motivi u vezivu, sagovima, ćilimima i raznim kućnim predmetima pokazuju kako naša hrvatska seljačka ljepotica-domaćica imade još iz sveslovenske pradomovine donešen i od prirode nasljedjen umjetnički osjećaj za sklad boja i za savršeno lijepu i slikovitu ornamentiku.

U gornjim hrvatskim krajevima, napose u Posavini, naći ćemo slikovite rezbarije na pročeljima drvenih kuća i gospodarskim zgradama za koje moramo priznati, da su samouki seljački narodni arhitekti i prvovrsni umjetnici, kojima nema premca u nijednom drugom narodu. Kako je lijepa naša hrvatska domovina, tako je lijep naš narod, lijep po stasu i nošnji, a čist u srcu svom i duši svojoj.

Sa ovakovim divnim narodom nadopunjuju se i šire naši gradovi, osobito naš Zagreb-grad. Naše hrvatsko selo šalje u Zagreb svoju djecu u školu

i u zanat. Ovakova seljačka djeca donesavši sa sela u svoj glavni grad sve dobre i plemenite odlike svojih seljačkih roditelja, postaju čestiti gradjani, školovani ljudi, umni intelektualci, marljivi radnici i vješti obrtnici.

Tako obnovljeni i pomladjeni gradjanski stalež nosilac je svih kulturnih i gospodarskih vrednota u našoj zemlji. Naročito to vrijedi za kraljevski grad Zagreb, gdje gradjanstvo imade jednu divnu tradiciju staru toliko koliko je star i slavni kraljevski i slobodni tvrdi grad na ubavim Gričkim Goricama. Da nije bilo slobodarskog i prosvjećenog duha u zagrebačkom gradjanstvu, zar bi Ljudevit Gaj i grof Janko Drašković mogli zapaliti pred stotinu godina onaj sjajni plamen ilirskoga zanosa oko kojeg su se okupili gradjani i seljački sinovi iz naše Hrvatske, Slavonije, iz Bosne i Vojvodine, a u koje je velikom nadom gledala tada mala seljačka Srbija, Gorštačka Crna Gora i kršna hrvatska Dalmacija?

Zagrebački gradjanin Stanković udara osnove hrvatskom kazalištu, a vodi ga vješta ruka gradjanina Demetra. Učenici ilirskih preporoditelja stvaraju narodnu epsku, dramsku i lirsku poeziju, daju domaći roman i novelu, obradjuju povijest, prirodne znanosti, jezikoslovlje i ostavljaju potomstvu znanstveno nazivlje, a u isto vrijeme djeluju i na privrednom polju.

Hrvatsko gospodarsko društvo, Prva hrvatska štedionica i Trgovačko-obrtnička komora, sve je to plod rada zagrebačkih gradjana, koji su ovim blagotvornim ustanovama povezali svoj glavni grad sa dubokim zaledjem u zemlji i stvorili u našem čovjeku svijest i jedinstvo idealnih i materijalnih interesa. U takovoj sredini je mogao planuti zanos četerdesetosme kad su se oko bana Jelačića okupili svi Hrvati, Vojvodjani i Srijemci, da vojuju za svoju slobodu, za svoju narodnu riječ i svoju zajedničku budućnost. Nije krivnja ni na njima ni na banu Jelačiću, što je perfidni habsburgovski Bеč uvijek ponovio svoju staru igru s našim narodom i za hvalu ga okovao u teške lance apsolutizma. Ali svijesni gradjani ne miruju i ne očajavaju, nego dalje izgradjuju duboke i široke temelje na kojima podižu zgrade narodne prosvjete i slobode.

U duhu ilirskom, prihvaćaju objeručke zamisao vladike Strossmajera, koji u Zagrebu osniva najprije Jugoslavensku Akademiju znanosti i umjetnosti, a malo za tim i Hrvatsko Sveučilište. Ta dva najviša naša naučna zavoda uz Maticu Hrvatsku postaju žarište u kojima se pribira najbolja narodna snaga, da u podesnom času pruži i kulturni i politički otpor koncentričnim navalama i Beča i Pešte, koji htjedoše u svojoj neograničenoj pohlepi pod svaku cijenu na Jadran i na Balkan. Na tom svojem pohodu moradoše najprije pregaziti Zagreb i Zagrebačkoga gradjanina. Nu zagrebački gradjanin stoji nepokolebivo na mrtvoj straži! Progoni, tamnice ne mogu ga preplašiti a ni prolivena krv ne može ga zaustaviti u njegovom zaletu u slobodi. Srpanjske žrtve od 13 gradjana 1845., naj-

više govore o neustrašivosti zagrebačkih gradjana, a iza srpanjskih žrtava nebrojena je povorka onih koji posvjedočiše svoju domovinsku ljubav.

U odbrani domaćeg ognjišta natjecali su se svi redovi gradjanstva počam od sveučilišnih profesora, odvjetnika, novinara i narodnih svećenika, pa sve do radnika i mladih studenata.

Takvi smo bili prije rata, a tako smo ostali i u doba svjetskoga rata, stvarajući raspoloženje u našoj omladini, te smo se u Zagrebu spremali za konačni obračun s tradicionalnim neprijateljem. Dakako da je takovo gradjanstvo moglo izvršiti čin kidanja s Bečom i Peštom i da s legitimacijom čitavog hrvatskog naroda provede svojom slobodnom voljom stvoreni zaključak hrvatskoga sabora od 29. listopada 1918. o proglašenju narodne države.

Gradjanin grada Zagreba ostao je i danas, možda više nego ikada, vjeran idealima umnog Strosmajera, velikog političkog osvjestitelja hrvatskoga naroda Ante Starčevića, čiji radovi spadaju na najsvjetlije stranice hrvatske političke povijesti i idealima najvećeg narodnog vodje i učitelja neumrlog Stjepana Radića, koji je nastavljajući veliko djelo Strosmajera i Starčevića čitavu svoju političku nauku izgradjivao na bratskoj ljubavi svih Slovena a napose na iskrenom bratstvu Južnih Slovena Hrvata, Srba, Slovenaca i Bugara.

Ubojnička ruka zločinca zapriječila je da taj veliki sin hrvatskoga naroda nije mogao dovršiti svoje veliko djelo o bratstvu, slobodi i jednakosti...

Ovom neumrlom mučeniku i danas i uvijek će zahvalni narod kititi grob trnovitim cvijećem i natapati ga svojim toplim narodnim suzama.

* * *

Zagreb, taj grad sa tradicijom varoških pravica i cehova, vjeran je svojem narodnom pozivu, koji na zdravoj podlozi okuplja u sebi sve zdrave elemente svojega naroda i usavršava ih u tip gradskoga čovjeka sa pravom gradjanskom svijesti, koji nosi i nosit će uvijek svijest slobode, demokracije, neodvisnosti i otpora protiv svega što bi ugrožavalo neovisnost i slobodu hrvatskoga naroda. Pa ustanovljujući ove činjenice ne može grad Zagreb u Kraljevini Jugoslaviji biti manji i niži, nego što je bio kr. glavni i slobodni grad Hrvatske i svih Hrvata gdje god oni živjeli i obitavali. Zagreb je postao grad sa četvrt miljuna stanovnika, u njemu se usredotočilo naše novčarstvo i naša industrija, naš obrt i trgovina, u njemu su izgradjene mnoge nove kulutrne i naučne ustanove, on se širio ne samo u mnogim gradskim velikim kućama, nego još više u bezbrojnim kućicama na periferiji, što je vidni dokaz privlačive snage Zagreba. Jest Zagreb je postao središte ne samo jedne banovine, nego središte svega naroda, koji hrvatski misli i osjeća. **Zagreb je glava i srce jednog osvještenog**

naroda, koji je svijestan svoje moći, da će oživotvoriti sve svoje političke zahtjeve.

* * *

Danas Zagreb i njegovo gradjanstvo teško strada uslijed privredne krize, koja je zahvatila našu zemlju a u najvećoj mjeri pogodila baš našu banovinu i sve njene privredne grane, našega seljaka i našega obrtnika i našega trgovca i našeg industrijalca. Naš seljak nije samo stradavao radi katastrofalnog pada cijena svojih proizvoda, nego još i uslijed toga, što su glavni potrošači njegovih proizvoda, a to je gradsko pučanstvo po našim gradovima i trgovištima u najvećoj mjeri oslabljeno u svojoj potrošačkoj snazi. Državni i samoupravni činovnici primaju manje prinadležnosti, a jednako su vrlo smanjenje plaće privatnih činovnika i namještenika od kojih je i znatan broj reduciran i ostao bez namještenja a time i bez prihoda. Isto tako je smanjena potrošačka snaga tvorničkih radnika, jer su nadnice znatno smanjene, a mnogi radnici su ostali bez posla i zarade i obilaze gradovima tražeći posla i kruha. U mnogim tvornicama uvedeno je skraćeno vrijeme na polovicu, pa i na manje tako, da je prema tome smanjena i nadnica. Jednako kako su te prilike djelovale na prodaju poljoprivrednih proizvoda, tako nijesu ostale bez posljedica ni za industrijske proizvode, te je potrošnja industrijskih proizvoda svedena na najmanju mjeru, što se tim više osjeća, jer je baš najbrojniji potrošač, a to je seljak, prisiljen da svoje potrebe na industrijskim proizvodima ograniči na minimum. K tome još dolazi teška kriza našega novčarstva, koja je zaledila i kredite i uloge i stvorila jedno stanje nepovjerenja, koje se neće moći tako lako odstraniti i koje potkapa temelje našeg privrednog života.

U našoj banovini imade oko 600 industrijskih poduzeća, od tih najveći broj predstavlja malu industriju, ali imade nekoliko velikih industrijskih preduzeća tako, da naša banovina zauzima u tekstilnoj i kožarskoj industriji prvo mjesto u državi. Naročito treba istaknuti poljoprivrednu industriju naše banovine, koja je predstavljena po mnogobrojnim mlinovima, tvornicama špirita, šećera, ulja, lana, konoplja i t. d. Jednako je važna šumska industrija, jer u našoj banovini je središte tvrdoga drveta, a pored toga imade veliki broj malih i srednjih pilana za meko drvo, nu koja je upravo sada pred nepredvidljivom katastrofom zastoja uslijed obveze naše države radi provedbe sankcija protiv Italije. Kemijska industrija zauzima vrlo važno mjesto te je usredotočena tu industrija mineralnih ulja. U hrvatskom Zagorju zaradjuje veliki broj naših Zagoraca gorki svoj kruh u zagorskim rudnicima, koji se tako zapostavljaju sa strane državnih željeznica, da se stalno smanjuje količina uglja, koji se uzima iz zagorskih ugljenika, a time se sve više smanjuje broj radnika, koji se u

tim rudnicima zaposluje. Sva ta industrija u našoj banovini nalazi se u teškom položaju, u prvom redu radi oslabljenja potrošačke snage pučanstva u čitavoj državi, a zatim radi pomanjkanja skoro svakog kredita potrebnoga u svrhe održavanja. Istina izgleda da se primjerice tekstilna industrija nalazi u boljoj situaciji, jer je dobro zaposlena. Činjenica jest da je tekstilna industrija bolje zaposlena, no to dolazi ne od povoljne privredne situacije, nego odatle, što je uvoz gotove tekstilne robe radi deviznih ograničenja skoro onemogućen, ali se tekstilne tvornice zadužuju inostranstvu za sirovine, kako bi mogle raditi. No pitanje je, kako će izgledati konačno obračun takova rada, kad se budu likvidirali ovi svi poslovi.

Naročite poteškoće imaju ona industrijska poduzeća, koja su u pogledu kapitala upućena isključivo na domaće kreditno tržište t. j. koja nemaju nikakovih veza sa inostranstvom. Ta poduzeća su danas prepuštena potpuno sama sebi, jer od domaćih banaka ne mogu dobiti nikakova kredita, naprotiv oni krediti, na kojima su osnivala svoje poslovanje, sve se više smanjuju i ograničavaju, pa pojedine banke u desperatnom pokušaju da sebe nekako spase pritisle su nemilosrdno i bezobzirno svoje dužnike. Velika je pogrješka da se predstavnicima privrede ne daje mogućnosti, da punom aktivnošću saradjuju u raspravljanju i rješevanju svih privrednih pitanja. To bi se postiglo, kad bi se unutar banovine izgradio sistem privrednih komora za glavne privredne grane, pa se zatim izgradilo banovinsko privredno vijeće, pa onda iz svih banovinskih privrednih vijeća državno privredno vijeće, koje je već prema Ustavu zakonom ustanovljeno, ali na žalost do danas, ne znamo iz kojih razloga, još nije privedeno u život. Treba da privrednici budu na okupu i sami uvide i upoznaju sve poteškoće rješavanja privrednih problema, a to će moći najshodnije u Privrednom vijeću.

* * *

U sklopu naše narodne privrede igra zanatski stalež nesumnjivo veoma važnu ulogu. Sa svojih blizu 200.000 jedinica je taj stalež najjači iza seljačkog, jer ako se uzme u obzir još i porodične članove, te pomoćno osoblje dobivamo impozantan broj od okruglo 1,200.000 duša, koje u našoj prostranoj državi živu od zanata, a to je blizu 10% sveukupnog pučanstva. Zanatlije su svi sinovi ove zemlje, koji zaposluju domaću radnu snagu a zaradu svoju ostavljaju u narodu. Zanatlije su nesumnjivo najjači faktor naše zemlje u radu na pridizanju materijalne kulture našega naroda.

Sa socijalnog je stanovišta zanatstvo takodjer, naročito u današnje doba, osobito važan faktor, jer on ujednačuje odnose izmedju kapitala i rada te je zapravo najčvršći zalog održavanja današnjega poretka i socijalnog mira.

Sa narodnog stanovišta posmatran, zanatski stalež u svakoj državi znatan je stup, na kome počiva zgrada države. Njegova egzistencija i njegov prosperitet usko su vezani s prosperitetom i snagom države i na njega se država u svako doba može s punim povjerenjem osloniti.

Naš zanatski stalež, predstavljajući pretežnim dijelom mali naš narodni privredni kapital, teško je postradao od ove dugotrajne gospodarske krize i on danas živi većim dijelom u velikoj bijedi. Do nedavna je zanatski stalež mogao bar u gradovima nekako preživiti ovo teško doba, jer je izvor svoje egzistencije nalazio u gradjevnoj djelatnosti. Ta je ovih zadnjih godina potpuno oslabila i čitavi niz zanatskih radionica već je mjesecima zatvoren a množina zanatskog pomoćnog osoblja ne nalazi mogućnosti, da se uposli. Na selu je još kud i kamo gore i bijeda je seoskih zanatlija neprekidna već od konca 1931. ovamo. Iznimna su vremena i zato su potrebne iznimne mjere. Dojakošnje je iskustvo pokazalo, da razna palijativna sretstva ne vode k onome cilju, za kojim treba ići u rješavanju ovoga teškog i važnog problema.

Ispitavši podrobno sve ove okolnosti doći ćemo do uvjerenja, da bi u cilju sanacije sadanjih prilika u zanatstvu trebalo učiniti slijedeće:

1) Zakonskom odredbom zaštititi zanatske dužnike koji su došli u prekaran položaj time, što su njihove tražbine naprama seljačkom staležu i novčanim zavodima stavljene pod naročiti režim zaštite, dok se naprotiv za njihove obaveze može biti ikakvoga ograničenja primjeniti svaka izvršna mjera i postupak, čime dužnici zanatlije bivaju tjerani u gospodarsku propast.

2) Donijeti uredbu o osiguranju zanatlija prema propisima § 384. Zakona o radnjama. Dopuštamo, da je sadanji čas nezgodan za zavodjenje samo osiguranja, no pošto je socijalno osiguranje davni zahtjev zanatlija, treba već sada uredbom predviditi modalitete, da se uzmogne ovo osiguranje odmah po nastupu boljih vremena sprovesti u život.

3) Hitno sprovesti reorganizaciju zanatskoga stručnoga školstva što je omogućeno i nedavnom oglašenom Uredbom o organizaciji, nastavnom planu i stručnoj spremi nastavnika stručnih produžnih škola. Potrebno je već sada izvršiti sve predradnje, da se početkom školske godine 1936. u cijelosti provedu svi propisi zakona o radnjama i spomenute Uredbe, a naročito paziti na to, da se zaista u svakoj općini u kojoj za to postoje zakonski uslovi, otvore stručne škole. Naročito pak treba hitno pristupiti izgradnji Središnje šegrtske škole u Zagrebu jer sadanje šegrtske škole u Zagrebu apsolutno ne odgovaraju savremenim zanatskim potrebama.

4) Problem nadriobrta ne silazi još uvijek s dnevnoga reda

i unatoč strogih odredaba zakona o radnjama. Treba tome zakonu zajamčiti puno poštovanje, da već jednom prestane favorizovanje onog elementa, koji sa svojim neovlaštenim radom svakodnevno krši zakonske propise i upropašćuje zanatstvo.

5) Treba poduzeti mjere, da se u gradovima ponovo oživi gradjevna djelatnost, koja je potpune zamrla, jer je baš gradjevna djelatnost izvor zaposlenja i zarade za cio niz zanatskih struka. Uredba o javnih radovima omogućuje samo razne zemljoradnje, od čega zanatstvo nema nikakove koristi. Istina je, da seljaka treba zaštititi, ali ne valja ni zaboraviti, da je položaj zanatlije u doba besposlice mnogo teži od položaja našega seljaka, jer on nema ni krova nad glavom, a ni potrebite hrane, koju seljak u pravilu uvijek nalazi i dobiva sa svoje zemlje. U Zagrebu svakodnevno dolazi na stotine zanatlija, poglavito stolara, pred razne kuhinje i humanitarne ustanove, da im se dade bar nešto topla pojesti.

6) Treba izdašno poduprijeti rad stručnih organizacija, naročito komora. Osobitu pažnju treba prikloniti njihovom nastojanju za podizanje opće i stručne spreme zanatlija, jer od toga njihovog rada imade i država zamašnih koristi. U sklopu organizatornih pitanja treba konačno energično presjeći, upravo neshvatljivo i neznamo za čiji račun, natezanje inženjera graditelja i elektrotehničara, koji jesu i ostaju samo stručno najkvalifikovaniji zanatlije i ne mogu ni u kojem slučaju ni za ičiji račun biti proglašeni industrijalcima.

7) Treba konačno hitno pristupiti reformi Zakona o neposrednim porezima, te Zakona o skupnom porezu na poslovni promet.

Utvrdjivanje tečevinske osnovice kod zanatlija uopće kod privrednika i trgovaca po visini stanarine za privatni stan i lokal dovelo je do upravo nevjerojatnih anomalija i nepravda. Ovaj sistem je za zanatlije neodrživ i treba ga u najkraćem vremenu izmijeniti sistemom paušala, koji će državi zajamčiti potrebne joj prihode, a zanatlijama mogućnost plaćanja u vezi sa njihovom gospodarskom snagom. Ovaj se sistem ne smije više na privrednike primjenjivati, jer prijeti da se čitavi staleži unište. Dok se ova reforma ne provede treba donijeti potrebite odredb o što blažoj primjeni zakona, osnovati potrebiti broj reklamacionih odbora te odložiti ovršnu naplatu viška nad prošlogodišnjim razrezom tečevine do rješenja žalbe, ako je takova uložena.

Provedbom reforme zakona o neposrednim porezima treba predviditi mogućnost osnivanja zasebnih poreskih odbora.

Skupni porez na poslovni promet treba kod zanatlija u pravilu dokinuti, te ga zamijeniti s 1%-tnim općim porezom na poslovni promet.

* * *

Trgovina to je bila onaj faktor, koji je omogućio Zagrebu, da postane takodjer središte bnakarstva te sjedište raznih industrijskih poduzeća i poslovnica. U našem gradu posluje oko 2.580 samostalnih trgovaca u obliku inokosnih tvrdki ili u obliku društvenih tvrdka. Osim toga u Zagrebu imade oko 2.000 trgovaca sitničara, te napokon do 6.000 obrtnika čiji se značaj sa razvitkom poslova pretvara čas u značaj potpunog trgovca ili takav obrtnik dolazi s vremenom i do položaja industrijalca. Tako lijep broj samostalnih privrednika u Zagrebu još ne znači, da ovi ljudi mogu i dalje — još sada — napredovati i razvijati se kao i do sada.

Trgovci žive od trgovine, dakle od izmjene dobara. Njima je stalo da ta izmjena bude što intenzivnija i što šira. Zato oni ne mogu biti drugo, nego za sistem što veće slobode u trgovačkom radu. Oni traže da se poradi na što življem pronalaženju tržišta za naše proizvode, bilo to putem kontingenata ili trgovačkih ugovora ili smanjivanjem i ukidanjem carina. Jedna i prva je želja trgovačkog staleža, a napose trgovaca u Zagrebu, da se omogući trgovini što širi zamah.

Osobito je to potrebno sada kada se provadjaju gospodarske sankcije protiv Italije, koje će najviše pogoditi upravo naše zagrebačke privrednike. Pitanje se postavlja, što se može u ovim prilikama i uz ovakovo stanje po svijetu odmah učiniti, da se unaprijedi položaj trgovačkog staleža. Imade dostatnih mogućnosti. Trgovci iznašaju sa uvjerenjem, da bi se te mjere mogle vrlo brzo provesti, te jednodušno iznašaju:

1) Poreske povlastice nabavljačkih i potrošačkih zadruga treba ukinuti. Zašto da tim načinom država gubi na porezu silne svote, kada i onako te zadruge nijesu dosegle stepen razvitka koji se očekivao i kada neprestano dolazi u njima u ovoj ili onoj formi — do zloupotrebe?

2) Ručna prodaja (prodaja robe iz ruke u ruku i njezina neposredna naplata) neka se oslobodi izdavanja računa, jer se na taj način koči promet, a takovo izdavanje računa kod nas nije nikada bilo u običaju te predstavlja suvišno režijsko opterećenje trgovaca.

3) Postupak kod prisilne naplate poreza treba ublažiti, a roba izvrgnuta dražbi radi zaostalih poreza neka se ne prodaje u bezcjenju.

4) Općinske i gradske trošarine treba podvrći brzoj reviziji i unificirati, jer u dosadanjoj svojoj nejednakosti, koče robni promet u zemlji.

5) Uprava državnih monopola u Beogradu neka prodaje svoje proizvode preko izravnih kupaca i zastupnika u svim kotarskim i gradskim mjestima. Na taj način dat će se prilika za zaradu i brojnim trgovcima u kotarima i gradovima, a isključit će se dosadanji posrednici kao sasvim suvišan organ. Sadanji sistem umanjuje zaradu trgovaca te ih tako slabi kao porezne subjekte.

Medjutim trgovci u gradu Zagrebu imali su i imadu do sada vrlo važnu brigu s obzirom na kreditne prilike u zemlji. Prema današnjim prilikama država je skoro jedini faktor, koji je u stanju, da regulira kreditne prilike u zemlji. U sredjivanju kreditnih prilika u zemlji trgovci grada Zagreba vide vrlo veliku mogućnost poboljašanja trgovačkih i trgovinskih prilika i u Zagrebu. Oni znaju da je uloga grada Zagreba i prva u zemlji obzirom na trgovinu i industriju, koliko po broju privrednih poduzeća, toliko i po množini uloženog kapitala. Pa zato, ako se prvi grad u državi ne kreditira i ako se ne može da kreditira kako treba, umanjuje se njegova radna i porezna snaga i odatle nastaju goleme štete za državne prihode i blagostanje naroda.

Trgovci u Zagrebu želili bi vidjeti, da se što prije uspostavi pravedniji razmjer u kreditiranju privrede sa strane Narodne Banke tim više što velike dubioze Narodne Banke nastaju i nastale su u glavnom kreditiranju izvjesnih lica i društava u Beogradu.

»Društvo Zagrepčana« preduzelo si je, otvoreno i slobodno iznijeti pred širu javnost sve potrebe i zahtjeve Zagreba i njegovih gradjana i poziva sve odgovorne činitelje, da uvaže ove pravedne zahtjeve i to za vremena. Zagrebački gradjanin je strpljiv, ali i strpljivost ima svoj kraj.

* * *

Što smo iznijeli tako izgleda kip našega nadasve dragoga Zagreba u godini 1935. koja nam je donijela puno, puno brige i razočaranja. Mi se ipak sa ovom godinom rastajemo sa kiticom iz divne pjesme Ilirca Stoosa iz god. 1831.

»Anda vu morje vre vekivečno
Jedno nam leto kapnulo srečno!

Neka nam je bar slijedeće leto 1936. srećno, dočekivano sa puno, puno nade i pouzdanja da će nam se ispuniti sve želje:

Zagreb-grade, naša glavo,
Zagreb-grade, štite naš
Zagreb-grade, naša slavo,
Kao sunce ti nam sjaš.
Budi velik
Jak ko čelik
Tisuć ljeta slavan stoj!

Ivan Ulčnik:

Naši stari zagrebački privrednici

Nastavak 16.

MATO IRGOLIĆ, zagrebački gradjanin, mlinarski obrtnik i posjednik, rodio se 20. kolovoza 1815. u štajerskoj Velikoj Nedeli, od roditelja koji su bili posjednici u Sodincih kod Velike Nedele. U tom mjestu svršio je pučku školu te izučio mlinarski obrt. U Zagreb došao je oko četrdesetih godina prošlog stoljeća. Radio je najprije kao mlinarski pomoćnik kod nekih zagrebačkih mlinara, a zatim je kupio kuću sa mlinom na Potoku broj 288, (sada Tkalčićeva ulica br. 23). Mlinarenjem bavio se sve do smrti. Izim mlinarenja bavio se je i trgovinom žita na malo. Godine 1869. počeo je voditi fijakerski obrt, kojeg ali doskora napusti. Irgolić bio je marljiv i poduzetan, pa je stekao lijep imetak. To mu omogući da kupi kuću u Ilici broj 766, (danas Ilica 14 gdje se nalazi restauracija i svratište »Lovački rog«). Na mjestu gdje danas stoji kuća »Lovačkog roga« kao i susjedna broj 12, bivše vlasništvo obitelji Priester (danas kipara umjetnika Meštrovića), bilo je u 18. vijeku zemljište prebende sv. Ivana i Sebastijana. (Saopćeno u »Vijencu« broj 43 iz godine 1879.) Kuća »Lovačkog roga« svakako je jedna od najstarijih zgrada u Ilici, što se vidi po gradjevnom stilu kuće, a osobito se ističu svodovi u prizemlju ulične zgrade te poluokrugla ulazna vrata. Sve to nam svjedoči da je ta kuća stara najmanje 100 godina, što svakako stoji, jer se već u početku 19. vijeka spominje svratište »Lovački rog«, ili kako se nekada a i danas na njemački nazivlje »Jäger Horn«. Po pripovijedanju starih ljudi bila je u toj kući kavana i to tamo gdje je sada zlatarija Konrada Hacka. Iz popisa zagrebačkih stanovnika godine 1857. vidi se da je Mato Irgolić kao posjednik stanovao u Ilici broj 766 (sada br. 14). Supruga mu Ana rodjena 15. listopada 1809. bila je iz Samobora. Kod njih je stanovao Anton Igrolić (Matin brat), rođen 12. kolovoza

1839. u Štajerskoj Sv. Nedeli, a bio je tada učitelj kod Milosrdnih sestara. Nadalje u popisu stoji da je mlin Mate Irgolića na Potoku broj 288 vodio zakupnik Gjuro Irgolić (valjda brat ili rođak Matin) sa suprugom Ivanom i pomoćnikom Josipom Regovićem. Gostionicu »Lovački rog« vodio je oko godine 1857. gostioničar Milan Kosler rođen 1824. sa suprugom Katarinom i kćerkom Božicom. Keslerova gostionica išla je svakako dobro, jer je kod njega bilo uposleno devet gostioničarskih namještenika. Izim Keslera vodili su nekad gostionicu »Lovački rog« gostioničar Wurm iz Graza, te popularni zagrebački gostioničar Karl Rosenkranz[1]. Gradska općina htjela je otkupiti mlinarsko pravo Irgolićevog mlina, a i sto tako i mlinara Ivana Polaka, koji je imao mlin na Potoku broj 311 (sada Tkalčićeva ulica 59). Na sjednici Gradskog zastupstva 21. prosinca 1878. pročitane su ponude Mate Irgolića i Ivana Polaka, u kojima su gradskoj općini nudili svoje kuće (mlinove), kao i mlinarska prava. Irgolić je tražio 7000 for., a Polak 8000 for. Kako su ove ponude za tadanje prilike bile previsoke, to ih je gradsko zastupstvo odbilo.

Već godine 1890. mislilo se na preloženje potoka Medveščaka koji je uslijed jakih kiša u Zagrebačkoj Gori često nabujao i po Zagrebu po-

[1] Karl Rosenkranz je g. 1848. imao u zakupu gostionu i svratište »K caru Austrijanskom«. U oglasu »Agramer Zeitunga« od 12. kolovoza 1848. oglašuje Rosenkranz svoja domaća i strana vina naročito Tokajac, Lutemberger, Gumpoldskirchner, Grinzinger i ostala vina u buteljama. Rosenkranz je prije »Cara Austrijskoga« imao gostionicu »K Slogi«. Ta gostionica nalazila se je na uglu Opatičke i Kamenite ulice u kući tiskara i knjižara Lavoslava Župana. Kod »Sloge« obdržavali su se purgerski plesovi. Županova kuća srušena je god. 1907. pa je na njenom mjestu izgradjen dio nove vladine palače, (danas banske uprave). Karl Rosenkranz umre 31. prosinca 1856. u 53 godini. Zakopan je bio na groblju Sv. Roka. Njegova supruga Ana vodila je god. 1857. gostionicu »Zur Eisenbahn« koja se je nalazila u Petrinjskoj ulici br. 362 (danas br. 15). Ta kuća bila je njeno vlasništvo. God. 1858. preporuča u tadanjem »Agramer Zeitungu« »Schwechtater Märzen« i »Bock« pivo »mass« (veliki vrč) po 36 i 48 novčića. Iz popisa pučanstva god. 1857. vidi se da je Ana udova Rosenkranz rođena 1814. u Sv. Petru u Štajerskoj. Imala je sina i dvije kćeri. U njenom poslu bilo je 11 namještenika, čak i posebni vrtljar za sadjenje povrća u vrtu kraj kuće. Iz tolikog broja namještenika vidi se da je udova Rosenkranz imala za ono doba dosta velik posao.

Rosenkranz Ana vodila je god. 1868. akciju da se zagrebački svratištari oslobode od ukonačivanja časnika, s razloga što su za to dobivali dnevno samo 35 novčića po osobi, a to je po njihovom mišljenju bilo premalo, pošto su za tu naplatu morali dati svakom časniku, (koji je kroz Zagreb proputovao), dobro uređenu sobu, podvorbu, svijeću, posuđe a u zimi i kurenje. Svratištari obratili su se na gradsko poglavarstvo molbom od 14. listopada 1868, koju su potpisali: Ana Rosenkranz, Matija Pruckner, Franz Grohmann, Ivana Karas i Anton Pekarž. U toj molbi tražili su svratištari da ih se uopće oslobodi od dužnosti ukonačivanja časnika, jer sobe mogu svojim gostima za bolju cijenu iznajmljivati. Gradsko poglavarstvo obratilo se je tim povodom na bečko i gradačko gradsko poglavarstvo, da sazna kako tamo postupaju u pogledu ukonačivanja časnika. Nije poznato kako je molba zagrebačkih svratištara konačno riješena.

plavom činio štete. Na sjednici Gradskog zastupstva 1. prosinca 1890. bude u gradski proračun za godinu 1891. uvrštena svota od 3000 for. za otkup mlinskog prava od I. Polaka i nasljednika Mate Irgolića. Ujedno je gradsko poglavarstvo ponudilo u ime otkupa mlinskog prava Polaku 1200 for., a nasljednicima Irgolić 1500 for. Pošto ovi nisu na gradsku ponudu pristali, zaključilo je gradsko zastupstvo, da se provede izvlasbeni postupak. Na sjednici gradskog zastupstva od 16. veljače 1891. bude prihvaćena ponovna ponuda Ivana Polaka te je od njega kupljeno mlinsko pravo zajedno sa zemljištem na Potoku broj 59, gdje je vodenica stajala, za 1200 for. Na sjednici gradskog zastupstva od 5. veljače 1894. dopitana je sinu već pokojnog mlinara Irgolića, Mati Irgoliću ml. i ostalim nasljednicima iznos od 1800 for. za otkup mlinskog prava. Ovaj zaključak stvoren je na temelju izvlasbenog postupka.

Zanimiva je rasprava koja se je vodila god. 1868. i 1869. između Gradske općine te mlinara Mate Irgolića i Ivana Pollaka radi učvršćenja lijeve obale gornjeg potoka Medveščaka, koji je tjerao njihove mlinove. Iz odnosnih spisa pronađenih u starom Gradskom arkivu vidi se da je Gradsko poglavarstvo odlukom od 28. studena 1868. br. 8027 naložilo Irgoliću i Pollaku da dadu lijevu obalu gornjeg potoka Medveščaka od Dobranićeve kuće (od Felbingerovih stuba) do skalina vodećih u Kipnu ulicu, (Mlinske stube koje su danas zatvorene, a vodile su u gornju Dugu ulicu), kao i dalje do skalina, koje vode u Dugu ulicu, (kraj kuće u Dugoj ulici br. 30), učvrstiti sa mosnicama i jakim stupovima, a sve u roku od 14 dana.

Irgolić i Pollak uzeše si za pravnog zastupnika odvjetnika Ferdu Ottingera (Ottingerov životopis donijeli smo u »Zagrebu« br. 6 iz god. 1934.).

U molbi navađaju Irgolić i Pollak da oni nisu nikada preuzeli dužnost uzdržavati obalu gornjeg potoka Medveščaka, a niti im grad takovu dužnost jednostavno et absque pactione ne može namitati. Ova odredba je nova pa se ne može ni kao munus publicam naložiti, stoga je neće ispuniti.

U molbi navađa se odredba magistrata od 16. lipnja 1840. br. 2558, glasom koje moraju mlinari potok čistiti i izvađenu nečist odvesti u Gradske grabe. O popravku obale ta odredba ništa ne govori.. Nadalje navađaju da je još stariji usus bio da su mlinari potok čistili, a gradski kmetovi su nečist odpeljali. Od kada je grad kmetove izgubio (god. 1848.), preuzeli su mlinari dragovoljno da će nečist iz potoka odpeljati. Druge dužnosti mlinari nikada preuzeli nisu. Oni su dužni potok od jednog do drugog mlina držati u dobrom stanju i ništa više. Put uz potok dužna je uzdržavati gradska općina. U najstarije doba svaka je kuća pred sobom popravljala potočnu obalu, ali je kasnije općina tu dužnost na sebe preuzela.

Dalje navađaju da obala potoka koristi gradu jer kućne kanale u

sebe prima. Potočnu obalu kvare žene koje u njem peru rublje. Izim toga stanovnici u potok smeće bacaju, a to isto obalu kvari.

Na tu molbu Gradsko poglavarstvo izdalo je odluku od 2. srpnja 1869., u kojoj navađa da su prijašnja poglavarstva dozvolila mlinarenje uz uvjet da se potok svestrano po mlinarima uzdržaje. Uslijed toga pozivaju se Irgolić i Pollak da u roku za osam dana potočnu obalu učvrste, jer će to inače Gradsko poglavarstvo na njihov trošak izvesti dati.

U podnešenoj molbi sastavljenoj po odvjetniku Ottingeru, donijeli smo umetnute latinske rečenice, kako ih je on napisao.

Mato Igrolić je kao privrednik i građanin sudjelovao mnogo u javnom radu. Godine 1864. bio je član centralnog odbora za priredbu prve gospodarske i obrtne izložbe u Zagrebu. Ova izložba bila je priredjena na sjevernom dijelu današnjeg Trga Kralja Aleksandra, a trajala je od 18. kolovoza do 15. listopada 1864. Godine 1868. izabran je za cenzora novo osnovane »Hrvatske eskomptne banke«. Iste godine izabran je za vijećnika Trgovačko-obrtničke komore. Obnašao je čast povjerenika »Prve hrvatske štedionice«. Irgolić je rado podupirao tadanja narodna društva. Bio je član »Matice Hrvatske«, pjevačkog društva »Kolo«, a da pomogne sirotinji radio je kao odbornik u »Dobrotvoru«. U političkom pogledu bio je Mato Igrolić uvijek u redovima pravog hrvatskog građanstva. Već kao mladi mlinarski obrtnik oduševljavao se je za tadanjeg osnivača i vodju Ilirskog pokreta Dra. Ljudevita Gaja. Kada je Gaj četrdesetih godina osnovao vlastitu tiskaru, Irgolić podupire to poduzeće novčano. Za vrijeme burnih dana godine 1848. stupa Irgolić poput ostalih rodoljuba u gradjansku gardu, da čuva svoju novu domovinu, svoj Zagreb. Kada su u doba banovanja nasilnog Levina baruna Raucha bili godine 1868. raspisani gradski izbori, koje je provadjao njegov eksponent Robert Zlatarović[2] (2. ožujka 1868.) kandidirala je »Narodna stranka« (opozicija) Martu Igrolića u drugom izborništvu 2. kotara. Međutim uslijed pritiska vlasti budu tog dana izabrani kandidati »Ustavne radne stranke« (mađaroni). Kod tih gradskih izbora »pobijedili« su mađaroni u svim izborništvima. Jedino su u trećem izborništvu drugog kotara bili izabrani kandidati neodvisnog građanstva: August Weiss, trgovac, Andrija Šega, stolar i kućevlasnik na Potoku te Antun Poh, odvjetnik i kućevlasnik na Ribnjaku, (sada Langov trg 2). Kako su se izbori tada provadjali, donijet ćemo ovu zanimivu izbornu crticu o izboru Vogla Ferde za gradskog zastupnika.

Dana 5. ožujka 1868. bude u drugom izborništvu 2. izbornog kotara izabran zastupnikom Ferdo Vogl mlađi, mlinar i sin mlinara i kućevlasnika Ferde Vogla starijeg na Mlinarskoj cesti br. 242 (danas tvorničko-kemička

[2] O Robertu Zlataroviću donjeli smo kratak životopis u »Zagrebu« god. 1935. broj 7—8 strana 222.

čistiona Dragutina Reicha, Ksaverska cesta 1). Nakon obavljenog izbora u jedan sat o podne proglasi predsjednik izbornog povjerenstva Zlatarović da je među ostalima toga dana izabran Ferdo Vogl mlađi. Drugog dana 6. ožujka, osvane na plakatiranoj službenoj objavi da je izabran Ferdo Vogl stariji (otac mlađeg). Ova izmjena izbornog rezultata od sina na oca dogodila se je za to, jer je okolina predsjednika Zlatarovića naknadno ustanovila, da Ferdo Vogl mlađi nema nijednog zakonskog uvjeta da može biti izabran gradskim zastupnikom. U gruntovnici ustanovljeno je, da Ferdo Vogl ml. nema nikakovih nekretnina. U poreznom uredu ustanovljeno je, da ne plaća nikakovih poreza. Prema tome bi se izbor Ferde Vogla ml. morao na prvoj sjednici Gradskog zastupstva poništiti, a zatim za to mjesto obaviti nov izbor. Medjutim Zlatarović da izbjegne neugodnostima, što je njegova stranka kandidirala Vogla ml., koji nije imao za gradskog zastupnika zakonskih uvjeta, a isto tako da ne provede novi izbor, prenese zastupničku čast od sina na oca. Kako je taj Zlatarovićev neispravan čin u građanstvu prouzročio proteste, donijele su službene »Narodne Novine« od 6. ožujka 1868. ispravak, da su plakati sa imenom Ferdo Vogl stariji pogriješno objavljeni, pa se to ispravlja na Ferdo Vogl mlađi. Protiv ove izborne zloporabe kao i svih ostalih uložili su zagrebački građani prvog i drugog izborništva svih kotara prosvjed, koji je izašao u »Novom Pozoru« u Beču 11. ožujka 1868. Ferdo Vogl ml. ipak je usuprot svih protesta ostao gradskim zastupnikom.

Mato Irgolić umro je 17. siječnja 1881. ostavivši suprugu Anu, sina Matu i kćer Milku, koja još i danas živi udata u Krškoj Vasi.

MATO IGROLIĆ ml., rodio se u Zagrebu 10. siječnja 1869. Svršio je 4 gimnazije u Zagrebu, a trgovačku školu u Mariboru. Nakon toga posvetio se trgovini, koju je izučio kod nekada poznate trgovačke kuće »Kaiser i Luks« na Jelačićevom trgu. (Ova trgovina bila je u kući, u kojoj je danas »Jugoslavenska banka«. O toj trgovini donijet ćemo poseban opis.) Godine 1891. otvori u zajednici sa Vjekoslavom Fuchsom i Aurelom Prevendarom u Margaretskoj ulici 4[3] trgovinu manufakturne robe. Nakon kratkog vremena preseliše ovu trgovinu u Ilici broj 14, koju kuću je Mato Igrolić iza oca godine 1881. naslijedio. Godine 1894. Igrolić proda kuću u Ilici broj 14, a kupi u Ilici broj 53a. Raskine poslovnu vezu sa Fuchsom i

Prevendarom te u kupljenoj kući otvori samostalnu trgovinu bijelog rublja pod tvrtkom »Igrolić i Fuchs«. Ovu trgovinu napusti 1. lipnja 1896.

Mato Irgolić je poput svog oca u političkom pogledu bio uvijek u redovima hrvatskog građanstva, pa je kao svi tadanji mladi trgovci pripadao »Starčevićevoj stranci prava«. Volio je sudjelovati u društvenom životu, naročito je gojio biciklistički šport, koji je u devetdesetim godinama prošloga stoljeća među mlađim ljudima zauzeo jaki mah. Igrolić bio je predsjednik Hrvatskog biciklističkog kluba »Sokol« u Zagrebu, gdje je razvio živu djelatnost. Izim toga bio je član »Hrvatskog Sokola«, »Kola« i Građanske streljane«.

Mato Igrolić bolovao je dulje vremena na tuberkulozi od koje bolesti umre 26. veljače 1897. Irgolić bio je neženja. Prigodom njegove sahrane održao mu je nad grobom govor Peroslav Paskijević, tadanji perovodni pristav Trgovačko-obrtničke komore, a koji je ujedno bio tajnik trgovačkog društva »Merkur«, kojem je Irgolić bio agilnim članom i blagajnikom.

Spomenuli smo, da je Mato Irgolić ml. godine 1894. prodao kuću »Lovački rog« u Ilici broj 14. Kuću su kupili Rudolf i Izidor Bernstein za 65.000 for. Već u srpnju 1895. kupi od ovih kuću Albert Breithuth za 84.000 for. Breithuth bio je u ono vrijeme najprije zakupnik »Lovačkog roga«, a kasnije vlasnik. Starijim Zagrepčanima dobro je bio poznat uvijek nasmijani i dobroćudan Breithuth, koji je svratište i restauraciju »Lovački rog« digao u red prvorazrednog lokala. Posao mu je išao izvrsno, jer se je kod njega uvijek točila izvrsna plzenska, gössova i bavarska piva. Breithuth bio je po narodnosti Nijemac, ali se brzo snašao u Zagrebu, pak je postao dobar zagrebački purger, darežljiv spram sirotinje naročito spram siromašnih djaka, koji su kod njega našli gostoljubivu kuću. Oženio se sa Rozalijom rodjenom pl. Juričić-Šestinskom, sa kojom je imao desetero djece. Breithuth je bio vlasnik i kuće u Bregovitoj ulici broj 3. Nakon njegove smrti godine 1907. preuzeo je »Lovački rog« Mijo Pilaj, a od ovog godine 1915. njegov dugogodišnji suradnik Franjo Horvat, koji je posao vodio sve do 1925. Od tog doba promjenilo se je više zakupnika. Od Breithutovih nasljednika kupila je godine 1917. kuću »Lovački rog« Zagrebačka dionička pivovara za 800.000 kruna, pa ju i danas u vlasništvu drži.

* * *

[3] Kuća u Margaretskoj ulici br. 4 (danas Preobraženska) bila je oko god. 1876. vlasništvo Ljudevita Aleksandra. Tada je bila označena sa brojem 563. Ova kuća je bila najprije prizemnica, a god. 1876. nadogradjen je I. i II. kat. Poslije rata ta je kuća srušena, pa je na njenom mjestu sagradjena palača »Hrvatske banke«.

Spomenuli smo mlinove Irgolića i Polaka, kojih danas više nema, pa je potrebno da opišemo tok starodrevnog potoka Medveščaka, kojeg onakovog kako je prirodno nekada tekao, također više nema. Medveščak dijelio je u historijsko doba dvije sasma zasebne općine Grič i Kaptol. Nakon sjedinjenja tih općina u općinu grada Zagreba bio je Medveščak granica izmedju poreznih općina Gornji grad, Doljnji grad, Vlaške ulice i Nove Vesi.

Ispod brijega Medvednice na kojem stoji crkvica Sv. Jakoba, izvire potok Medveščak, u koga kod Kraljičinog zdenca utiče voda Kraljičinog izvora. Od tuda Medveščak strmo juri izmedju dva brijega i spušta se u Šestine, gdje tjera Kulmerov mlin, a zatim prelazi preko Šestinske ceste te do posjeda Okrugljaka teče uz desnu stranu ceste, gdje tjera dva mlina. Zatim opet presjeca cestu i teče ispod Okrugljaka uz njenu lijevu stranu. Ispod Okrugljaka sastaje se sa potokom Gračanščakom, te teče dalje kao Medveščak uz lijevu stranu sve do pjeskolova. Do tuda teče Medveščak po starom koritu, a dalje po novom, koje je danas presvodjeno. Već od Okrugljaka odvaja se jedan uski potočić, koji je bio još u staro doba načinjen zato, da tjera zagrebačke mlinove. Taj potočić zove se Meliščak. U staro doba zvao se je Cirkvenjak, jer su na njemu stajali kaptolski (crkveni) mlinovi. I danas se pod tim potočićem okreću mlinska kolesa Königovog, Lukačevog i Supancovog mlina, kao i turbina Reichove tvornice (kemičke čistone), a nekada najvećeg zagrebačkog Voglovog mlina.

Staro korito potoka Medveščaka teklo je nešto zapadnije od sadanjeg. Polazilo je uz Voglov mlin (Reichovu kuću), prešao je današnju Vidovu cestu. Tu je bio drven most kao spoj izmedju Nove Vesi i Mlinarske ceste. Pred tim mostom na sjevernoj strani bila je splavnica. Od tuda tekao je Medveščak po današnjoj Medvedgradskoj ulici (prije Kožarska). Kožarska ulica nije dosizala do Vidove ceste kao danas već se je protezala do Ponderkovog (kasnije Pomperovog) mlina. Kožarsku ulicu nazivali su Novoveščani još i »ciganskim varošom«, a neki su ju čak zvali »popišani jarek«. U staro doba Novoveščani su na Pepelnicu u potoku Medveščaku »Zakopali fašnika«, a poslije toga slavio se je taj ukop na karminama po novoveškim krčmama. U Kožarskoj ulici ispod kapelice Majke Božje sedam žalosti bilo je nekada kupalište »Peters-Bad«. Već godine 1834. donaša »Inteligenz-Blatt Agramer Zeitunga« oglas, kojim se daje na znanje da se otvara preuredjeno kupalište »Peters-Bad«. Sve do godine 1898. bilo je to kupalište u uporabi, a tada ga od tadanje vlasnice Katarine Gjurkovečki kupi Madjar Aranjoš, te ga preuredi za noćno zabavište, koje se je tu nalazilo sve do poslije rata, kada je uslijed novih zdravstvenih propisa zatvoreno.

Potok Medveščak tjerao je još tri novoveška mlina i to Ponderkovog, koji se je nalazio preko puta crkve sv. Ivana. Ponderkovu kćer Emiliju

oženio je posjednik pl. Pomper, pa je mlin sa kućom prešao u njihov posjed. Danas se taj nekadanji mlin nalazi u vlasništvu nasljednika Emilije pl. Pomper. Ivan Ponderk imao je u Vlaškoj ulici broj 2 trgovinu brašna i mlinarskih proizvoda. Zatim se nalazio u Novoj Vesi broj 49 i Barbotov mlin, koji ali nije mljeo žito već zemlju iz koje je Vjekoslav Barbot pravio razno keramičko posudje. (O Vjekoslavu Barbotu donjet ćemo poseban životopis.) U Novoj Vesi, u uličici ispod kapelice Majke Božje, ili kako i danas novoveščani kažu »pod Kapelicom« bio je treći mlin Ferdinanda Dobrine.

Ferdinad Dobrina oženio je kćer mlinara Vogla, Josipu. Mlinar Dobrina umro je godine 1882. Njegovu kćer Filipinu oženio je mlinar Ivan Šimec. Ovaj je kupio godine 1884. od udove Josipe Dobrine mlin sa kućom. Ivan Šimec živi i danas u Zagrebu kao kućevlasnik u Ulici Pavla Radića. Kod Šimčevog mlina uticao je Melinščak u Medveščak. Godine 1895. nestade potoka Melinščaka. Iste godine umjesecu listopadu uslijed proloma oblaka u Zagrebačkoj Gori nastade velika poplava svih zagrebačkih potoka. Vodena bujica razvalila je nasip potoka Melinščaka, čime je taj potok postao nesposoban za tjeranje mlinova. Kako je predstojala regulacija potoka Medveščaka, nije se isplatilo popravljati Melinščakovo korito. Time su stari novoveški mlinovi nestali, a nije ih ni trebalo, jer je nastupilo moderno strojevno mlinarenje, koje je oduzelo sav posao starim zagrebačkim vodenicama.

Na mjestu, gdje danas stoji noviji dio tvornice koža, tekao je potok Medveščak. Na sjednici Gradskog zastupctva 1. ožujka 1897. zaključeno je, da se Medveščakovo korito proda tvornici koža za 225 for. Pred starom kožarnicom stajala je na Medveščaku splavnica, a kraj nje mlin mlinara Severa. Nakon smrti Severovog sina nasljedila je kuću sa mlinom Ludmila Gal, supruga ravnatelja više djevojačke škole Josipa Gala, koja je taj posjed prodala tvornici koža. Odmah kraj Severove splavnice odvajao se je jedan potočić i proticao kroz Gornju Kožarsku ulicu, a baš ispod kućnih vrtova Jurjevske i Duge ulice. Kod Splavnice bio je preko tog potočića most sa zaporom za reguliranje pritoka vode. Taj potočić tjerao je mlinove Polaka i Igrolića. Kod Igrolićevog mlina uticao je potočić u glavno Medveščakovo korito. Još ćemo spomenuti, da je u Irgolićevom mlinu neko vrijeme mlinario zagrebački obrtnik Lukač, koji je bio osobito poznat radi svog dobrog mlinarskog kruha. Iza njega preuzme mlin u zakup Vjekoslav Kirin, koji je taj posao napustio i posvetio se radi svog tenorskog grla kazališnom pjevanju. Mi stariji dobro ga se sjećamo kao člana kazališnog zbora i člana drame. Bio je i crkveni pjevač. Kirin i danas u visokoj dobi živi kao kazališni umirovljenik.

Kod ove zgode spomenut ćemo nešto i o daljnjem toku potoka Medveščaka, koji je od tvornice koža protjecao ulicom Potok (danas Tkalči-

ćevom). Kod Pongračeve kuće (danas palača Assicurazzioni Generali) prolazio je kroz »Splavnicu«, a od tuda iza kuća koje su imale pročelja na sjevernu stranu Jelačićevog trga te na ulicu Pod Zid. Kod Bakačeve ulice, gdje je bio preko njega drven most, tekao je opet medju kućama, a naročito iza onih u Vlaškoj ulici, koje su imale pročelje na desnoj strani. Još danas se u Bakačevoj ulici izmedju kuća broj 8 i 10 vidi uske praznina široka kojih 4 metra, kroz koju je uticao Medveščak, pa je u Ružičnoj ulici (danas Kurelčeva) izašao i prošao mimo stare biskupske kovačnice, na čijem mjestu je godine 1902. sagrađena poštanska palača. Tu je tekao preko Jurišićeve (nekad Puževe ulice) i vukao se istočno iza kuća u Jurišićevoj ulici (desna strana), te je došao na staro sajmište odmah uz Draškovićevu pivanu. Od tuda došao je do stare klaonice, gdje je preko njega išao drve most, a odavle je oticao prema Savi.

* * *

Spomenuli smo, da je u godini 1857. u zajednici sa Matijom Irgolićem st. živio njegov brat Antun Irgolić koji je tada bio učitelj kod Milosrdnih sestara. Antun Irgolić bio je u Zagrebu poznat i mnogo cijenjen, a bio je prvi ravnatelj novosagrađene pučke škole na Kaptolu, koja je bila prva zgrada građena za školske svrhe. Sve negdašnje pučke škole bile su smještene u starim zgradama, koje su u tu svrhu bile preudešene.

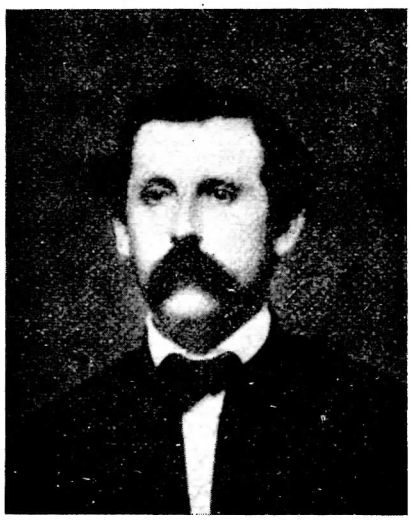

ANTUN IGROLIĆ rodio se je 9. lipnja 1830. u Velikoj Nedeli u Štajerskoj. Kao pučki učitelj službovao je najprije dvije godine u Štajerskoj, a od god. 1857. u Hrvatskoj. Najprije u samostanu sestara milosrdnica u Zagrebu. God. 1859. bude dodijeljen glavnoj učioni na Kaptolu, pa je tu bio prvi učitelj koji je podučavao u risanju. Ovo namještenje bilo je najprije privremeno. Kasnije službovao je Igrolić na Gornjo-gradskoj pučkoj školi. God. 1861. postaje Igrolić definitivnim učiteljem. Nakon umirovljenja ravnatelja Kaptolske škole Franje Klaića imenuje hrvatski ban Ivan Mažuranić početkom školske godine 1875. Antuna Igrolića ravnateljem Kaptolske pučke škole. U tom položaju ostaje sve do smrti.

Irgolić bio je vrstan nastavnik. Za učiteljski stalež bio je zauzet, pa je kroz dugo godina vršio čast blagajnika »Zadruge hrvatskog pedagoškog i književnog zbora i saveza«.

Umro je 27. rujna 1888. u svojoj kući u Pivarskoj ulici br. 14.[4]) U toj kući i danas stanuje njegova kćerka Ljubica Irgolić.

Na 29. rujna 1888. obavljen je pogreb Antuna Irgolića. Crkveni obred obavio je prijatelj mu kateheta Karlo Matica, a nadgrobno slovo izrekao je učitelj Josip Klobučar, koji je Irgolića naslijedio u ravnateljskoj dužnosti na Kaptolskoj školi. Pogrebu su prisustvovali: Gradski vrhovni načelnik Sieber, gradski senator Hudovski, školski nadzornik Stipetić i predsjednik pedagoškog književnog zbora Ivan Filipović. Ostavio je suprugu i troje djece, Julku, Ljubu i Antuna. Danas još živi Ljuba Irgolić, umirovljena gradska učiteljica, još uvijek nazvana od bivših svojih učenika i učenica kao »teta Ljuba« radi njenè brižne dobrote spram školske djece i sin Antun Irgolić, župnik u Farkaševcu kraj Siska.

Spomenuli smo, da je Antun Irgolić bio prvi ravnatelj novosagrađene kaptolske pučke škole. Ovom zgodom opisat ćemo historijat kaptolske škole. Kod toga nam je dobro poslužila »Spomenica državne narodne Kaptolske škole u Zagrebu«, koju je prigodom 100-godišnjice njezina osnutka, god. 1930. sastavio njen sadašnji ravnatelj g. Fran Luka Božić. Ostale podatke crpili smo iz savremenih novina i zapisnika sjednica Gradskog zastupstva.

God. 1830. otvorio je učitelj Marko Grošl rodom iz Kapele kraj Sutle u Štajerskoj, trorazrednu školu u Opatovini, dakle na tadanjem području općine Kaptol, pa je potom ta škola dobila ime Kaptolska škola. Grošlova škola bila je privatnog značaja, a uzdržavala se je podporom okolnog gradjanstva.

Ova škola bila je jedna od najstarijih u Hrvatskoj a prva u Zagrebu, koja je osnovana sa hrvatskim nastavnim jezikom. Kasnije se preselila u kuću gdje je nekada bio samostan Cistercita. Ta kuća bila je nekoć vlasništvo protonotara Jurja Plemića, pa se je dugo zvala Plemićeva kuća. Na južnoj strani spram Jelačićevog trga imala je ta kuća kulu, dok je s nutarnje strane bilo prostrano dvorište opasano trokrilnom sgradom, te arkadama. Kuća promijenila je kasnije mnogo vlasnika, dok konačno nije postala vlasništvom Vilima Loschütza. Od njegovih nasljednika Aleksandra Loschütza, zagrebačkog odvjetnika i drugova prešla je putem zamjenbenog ugovora u vlasništvo Gradske općine (zaključak sjednice Gradskog zastupstva od 3. travnja 1922.) U mjesecu rujnu 1925. bude ova jedna od najstarijih zagrebačkih gradjevina do temelja poru-

[4] Kuća u Pivarskoj ulici br. 14 građena je po Johanu Kraftu god. 1804. Ovo se vidi iz uzidane ploče na kojoj je napisano »Johan Kraft gebaut A. 1804. 2. juny.« Iz popisa pučanstva od god. 1857. vidi se da je ta kuća imala br. 90, a bila je vlasništvo Franza Jambrečaka. U toj kući stanovao je tada poznati profesor Jakob Tkalec rodom iz Karlovca.

šena, da se na njenom mjestu sagradi danas stojeća Gradska tržnica. Velika je šteta da je taj spomenik zagrebačke i hrvatske povijesti nestao. Mnogi naši historičari i ostali Zagrepčani predlagali su da se Cistercitski samostan sačuva i zgodno preuredi za koju gradsku kulturnu instituciju. Od porušenog samostana ostadoše sačuvani jedino kameni stupovi, na kojima kroz stotine godina počivahu dvorišne arkade. Te stupove preuzeo je naš kipar umjetnik Robert Frangeš, koji ih je postavio u svom vrtu na Rokovom perivoju, gdje se mogu vidjeti poredani u obliku kolonade, a obrašteni cvijećem.

Grošlova škola sastojala se je iz dviju soba. U jednoj je sam Grošl podučavao dječake, a u drugoj podučavala je djevojčice Amalija Langer. Vjeronauk podučavali su župnici župe Sv. Marije, pa je vrijedno spomenuti, Hinka Janušića, Antuna Vranića i Antuna Lukića.

God. 1839. bila je Grošlova škola potvrdjena od nadležnih vlasti. Stoga su tu školu tadanje općine Nova Ves, Kaptol, Vlaška ulica i Nadbiskupska podupirale redovitim doprinosima. Tako je bilo do god. 1848., kada su pomenute općine obustavile potporu. Sve do 1851. opet je školu uzdržavao Grošl pomoću dobrotvornih doprinosa. God. 1851. po naredbi bana Jelačića, bude osiguran opstanak kaptolske škole.

Marko Grošl podje koncem školske god. 1860. na dopust, a god. 1863. bude trajno umirovljen. Umro je 30. svibnja 1883. u bolnici Milosrdne braće, u dobi od 82 godine. Stanovao je u Preradovićevoj ulici br. 18. Na pogrebu prisustvovala je školska mladež svih gradskih pučkih škola, te time iskazala počast osnivaču Kaptolske pučke škole.

Nakon što je Grošl otišao na dopust, preuzme upravu kaptolske škole Franjo Klaić, bivši ravnatelj realke u Varaždinu. Klaić je ujedno bio imenovan ravnateljem svih glavnih i sukromnih škola. God. 1863. dodjoše na Kaptolsku školu kao učitelji kasnije poznati vrsni pedagoški reformator i organizator Ivan Filipović i vrstan pedagog Ljudevit Modec. God. 1873. premještena su ova dvojica sa Kaptolske škole, a na njihova mjesta dodjoše Andrija Hajdinjak i Dragutin Juriša.[5])

[5] Dragutin Juriša učitelj Kaptolske škole i pravi član Hrvatskog pedagoškog zbora rodio se god. 1850. u Zagrebu od oca Andrije rođenog 1809. u Lovrečini kotara Varaždinskog po zanatu krojača ženskih haljina, Majka Ivanova rodjena je 1800. u Varaždinu. Nekada su stanovali na Gornjem gradu br. 116, (sada Mletačka ulica br. 1), u kući Leopolda Supana. Izim Dragutina bilo je još troje djece i to kći Marija, te sinovi Eduard i Ivan.

Dragutin Juriša uredio je na Kaptolskoj školi krasnu učevnu zbirku, čime je pokazao da je doista bio zauzet za svoje zvanje. Učiteljem je bio kroz 14 godina. Umro je još u mladoj dobi 4. lipnja 1885. Prigodom pogreba održao mu je oprosno slovo drug Milan Kobali. Ostavio je dva sina: Franju danas elektrotehničkog poduzetnika i dra Ivana kr. javnog bilježnika i dugogodišnjeg gradskog zastupnika. Franjo Juriša revan je član našega društva.

God. 1863. isključeno je obvezatno učenje njemačkog jezika, pa je obuka bila skroz hrvatska.

God. 1875. postade Antun Irgolić ravnateljem Kaptolske škole. Njegovim nastojanjem, a podporom gradskog školskog nadzornika prebendara Eduarda Sulina, te marnim radom tadanjeg gradskog načelnika Ivana Vončine počelo se je ozbiljno u krugu Gradskog poglavarstva i zastupstva raditi, da se dotadanje školske prostorije Kaptolske škole na Dolcu napuste i da se sagradi moderna školska zgrada. Već smo kod životopisa Ljudevita Hagenauera (»Zagreb« br. 10., str. 256.), naveli, da je gradska općina bila sa nadbiskupom Mihalovićem u pregovorima, da se Kaptolska škola gradi na dijelu nadbiskupskog vrta. Nadbiskup bio je doista voljan da Gradskoj općini pokloni gradilište u današnjem nadbiskupskom vrtu u površini od 415 čet. hv. Medjutim na tom se mjestu škola nije gradila. Nije se moglo ustanoviti iz kojih razloga do te osnove nije došlo.

Na sjednici Gradskog zastupstva održanoj 24. ožujka 1870., bilo je zaključeno, da se učini sve potrebno, kako bi se popravila zgrada na Dolcu br. 93., u kojoj se nalazi Kaptolska škola. Ta zgrada bila je u ono doba vlasništvo Jozefine udove Kovačević rođene Degeorg (rođ. god. 1792.). Ista je imala sestru Tereziju udatu Reichenau (rođ. god. 1788.), pa su potomci ove posljednje kasnije tu kuću naslijedili.

Na sjednici Gradskog zastupstva 18. ožujka 1875. bude pročitan dopis hrvatske vlade kojim se poziva Gradska općina, da u svrhu otvorenja muške i ženske preparandije kao i pripadajućih vježbaonica, odstupi svoje zgrade. Gradsko poglavarstvo predložilo je da se za otvorenje muške preparandije vladi dade na uporabu gornjogradska pučka škola u Popovom tornju na Sjevernom (Vrazovom) šetalištu. Drugi je predlog bio, da vlada otvori mušku preparandiju u tadanjoj Kaptolskoj školi na Dolcu. U svrhu adaptacije te škole voljan je grad dati 16.000 for. Za žensku preparandiju grad ne može dati zgrade, jer je nema. Konačno bude zaključeno, da se za preparandiju dade škola na Popovom tornju, gdje je ista bila i smještena.

Na sjednici Gradskog zastupstva 27. svibnja 1876. provela se je rasprava gdje da se gradi nova Kaptolska pučka škola. Bila su dva predloga. Najprije da se gradi na Dolcu gdje je stajala dotadanja Nasljednici Reichenau tada vlasnici cistercitskog samostana nudili su svoju zgradu za 11.000 for. Gradsko poglavarstvo predlagalo je da se ta kuća kupi jer je u središtu grada, a izim toga bi se za slučaj napusta ove zgrade ista morala staviti u staro stanje, što bi stajalo 3000 for. Vrijedno je obzira i to da je blizu crkva Sv. Marije.

Drugi predlog bio je da se od prebendara kupi kuća u Novoj Vesi br. 1 (koja je stajala uz Kaptolska vrata). Međutim ako bi se škola na tom

mjestu gradila bila bi ista preblizu onoj školi u Popovom trnju, a morala bi se kapelica graditi da djeca mogu pohadjati službu Božju.

Gradski zastupnik Jakić nije bio za otkup cistercitskog samostana, jer je to stara podrtina, koja je vlažna a i mnoge su pritužbe protiv nje. Podnačelnik Crnadak preporučio je otkup Reichenauove kuće. Gradski zastupnik Mrazović preporučio je da se nova škola gradi u Novoj Vesi br. 1. Kapelice ne treba graditi, jer je blizu crkva otaca Franjevaca. Nakon ove rasprave bude zaključeno da se škola gradi na prebendarskom posjedu, koji je ponudjen za 6000 for. Ujedno je pozvan Gradski mjernički ured da izradi za novu školu potrebne nacrte. Na sjednici 2. lipnja 1876. izabrani su gradski zastupnici Badovinac i Jakić da sa Prebendarskim zborom sastave i u ime Gradske općine potpišu kupoprodajni ugovor.

Na sjednici Gradskog zastupstva 14. kolovoza 1876. predložio je Gradsko poglavarstvo troškovnik za gradnju nove Kaptolske škole. Trošak je iznašao 48.362 for. 04 novč. Na predlog zastupnika dra Šrama brisane su iz troškovnika neke suvišne stavke pa je trošak snižen na 39.691 for. uz 10 posto popusta. Konačno je na sjednici Gradskog zastupstva od 5. rujna 1876. prihvaćen trošak gradnje od 33.107 for. i 70 novč.

Zidarske radnje dobio je Franjo Matijasi koji je god. 1876 sagradio zdenac Manduševac na Jelačićevom trgu, koji je docnije oko god. 1895. odstranjen. Izim toga sagradio je 1876. i Kapucinske stube. Bravarske radnje dobio je Vilim Hipius, klesarske radnje Franjo Grunt, tesarske Vjekoslav Heinzel, a limarske Aleksander Šošić. Sve radnje imale su biti gotove do konca mjeseca kolovoza 1877. U novoj školi počelo je predavanje 1. listopada 1877.

Kaptolska škola bila je najprije jednokatna. Oko škole sa strane Nove Vesi sagradjena je ukusna željezna ograda, koja je nabavljena kod bečkog tvorničara Wagnera. Sa strane Potoka (Tkalčićeve ulice) sagradjena je dvorana za tjelovježbu. Nad tom dvoranom podignut je god. 1887. prvi kat. (Zaključak sjednice gradskog zastupstva od 12. rujna 1887.)

Iza same škole uredjen je tečajem god. 1883. krasan školski vrt, u kojemje bilo zasadjeno razno cvijeće i drveće što je za zornu obuku izvrsno služilo.

Na 15. listopada 1882. otvoreno je na Kaptolskoj školi dječje zabavište, pa je to bilo prvo gradsko zabavište. Jedino je u školi samostana sestara milosrdnica bilo starije dječje zabavište. Zabavište na Kaptolskoj školi vodila je vrsna učiteljica Josipa Žitković uz pomoć učiteljice Seifert. Već o Božiću 1882. priredjena je svečanost Božićnog drvca, kod kojeg je prosustvovao ravnatelj Irgolić i školski nadzornik prevendar Suhin, koji je u Gradskom zastupstvu predložio da se to zabavište otvori. U prvoj godini bilo je u zabavištu 145 djece. God. 1889. na 16. lipnja posvetio je kanonik Franjo Budicki u crkvi Franjevaca zastavu Kaptolske škole.

Zastavi je kumovala Marija Šuller supruga tadanjeg školskog nadzornika Franje Šullera, a zastava je izradjena u Gradskoj obrtnoj školi.

Spomenuli smo da su kraj današnje Kaptolske škole nekada stajala sjeverna Kaptolska vrata. Na sjednici Gradskog zastupstva 15. rujna 1876. predložio je vijećnik Hudovski da se odobri raspis javne dražbe u svrhu porušenja sjevernih Kaptolskih vrata. Gradski zastupnik Egersdorfer predlaže da Gradska općina sama to porušenje izvrši, a dobivnu gradju da upotrebi kod gradnje Kaptolske škole. Većina zastupstva nije taj predlog prihvatila jer je dvojbeno da bi iza porušenja preostala gradja šta vrijedila.

God. 1901. preselio se u zgradu Kaptolske škole dio Gornjogradske djevojačke škole, koja je od god. 1860. bila smještena u Dugoj ulici br. 32. Od toga vremena je u Kaptolskoj školi dječačka i djevojačka pučka škola.

Na sjednici Gradskog zastupstva od 18. veljače 1922. zaključeno je da se na Kaptolskoj školi podigne drugi kat. Ovo je učinjeno sa troškom od 1,272.909 dinara. God. 1925. dalje je proširena Kaptolska škola, pa je prigrađeno sklonište a ujedno je sagradjen vrtni potporni zid, čime je uz školu proširena Tkalčićeva ulica.

Na Kaptolskoj školi bili su ovi ravnajući učitelji: Marko Grošl 1830. do 1860., Franjo Klaić 1860.—1875., Antun Irgolić 1875.—1888., Josip Klobučar 1888.—1906., Matija Lisac 1906.—1918., Rajko Sokolić 1918. do 1920. Od 1921. Fran Luka Božić.

Ravnajuće učiteljice: Matilda Bahlin 1901.—1913., Katarina Plemić 1913.—1922., Štefanka Žurek od 1925. U razdoblju od 1922.—1925. vršio je dužnost ravnatelja na Kaptolskoj djevojačkoj školi Fran Luka Božić.

Opisavši povijesne uspomene Kaptolske škole p[illegible]sjetit ćemo mnoge Zagrepčane na ona lijepa vremena kada su kao djeca tu školu polazili i tamo primili elementarnu nauku, koja je mnogima ujedno bila i jedno uporište kasnijeg stvarnog života. Mnogi đaci Kaptolske škole rasijani su po širokom svijetu, ali možda ipak se kojom zgodom sjete svojih dječjih dana da su i oni nekada bili »Kaptolonci« kako su ih zvali đaci ostalih zagrebačkih pučkih škola. Ima ih lijepi broj na životu koji su sjedili u mračnim sobama cistercitskog kloštra, pa su možda čak poznavali njenog osnivača Grošla ili mu po velikoj kiši na sprovodu bili. Savremene novine spominju Grošlov sprovod, ali ne zato što je umro idealni čovjekoljub i osnivač Kaptolske škole, već zato da ukore one koji su djecu po kiši na sprovod vodili. Društvo Zagrepčana rado se je sjetilo tih starih uspomena, a isto se tako sa iskrenim pijetetom sjeća i svih danas već pokojnih marnih prosvjetitelja na Kaptolskoj školi. Ujedno izriće hvalu i svim živučim nastavnicima Kaptolske škole koji su poput starih nastavili svoj požrtvovni rad, držeći se one narodne — »Prosvjetom slobodi!«

Spectator:

Šetnje gradom dokonog purgera

Primili smo u posljednje vrijeme oveći broj dopisa iz redova našeg članstva u kojima dobronamjerno skreću pažnju na ovaj ili onaj, sad manji sad veći nedostatak na vanjskom licu našeg grada, kojeg su onako usput, šećuć gradom, primijetili, pribilježili, ističuć kod toga, kako je eto naše upravo društvo, dakle društvo autohtonih elemenata koje čuva kulturni kontinuitet njegovih tradicija, — zvano da u svome glasilu dade mjesta ovakovim upozorenjima na ono, što bi se recimo žargonom najkraće i najzgodnije moglo nazvati »šenhajtsfeleri«, ne bi li u ovom, onom, konkretnom slučaju dalo poticaja mjerodavnima, kako bi poradili oko njihovih sanacija, ili da ostanemo u slici: retuširanja.

Nije pravo da nas obrazovani stranci, do čijeg posjeta i suda nam je puno stalo (vidi Zbor), i koji — kako znamo — često u punoj mjeri odaju priznanje našim nacijonalnim, kulturnim, socijalnim i tehničkim tekovinama, smješkajuć se podvrgavaju kritici, gdje imaju i pravo, a ponajčešće sve zbog trice kake, koja bi se baš dala s malo dobre volje, discipline, a u najviše slučajeva bez spomena vrijednih troškova, ublažiti, otstraniti, urediti.

Dajuć niže prostora ovakim »ŠETNJAMA«, nadovezujemo time zapravo na jedan stari, napola u zaborav pao običaj našeg Šenoe, koji je oštrim i šiljatim svojim perom slično znao peckati Zagreb šezdesetih godina, mnogoput na njegovu korist.

Uredništvo će i nadalje pod ovom rubrikom rado otvarati svoje stupce svim prinosima iz redova članstva, koje dakle ovime ponovno pozivljemo na što življe sudjelovanje na »šetnjama«.

1. Na ulazu u grad s južne strane kod mosne glave Savske, putnici dolazeći autom iz Primorja ili Bosne, još prije no što su se upoznali sa sjajnim Zrinjevcem i Ilicom, nabasaju na prostor izmedju tramvajske stanice i gostione Repuš, mjesto jedno, koje je doista sve prije nego u stanju da nas pred kritičnim očima stranaca reprezentira. Tamo je stovarište šljunka, i to manjeviše stalno, jer kad se jedan potroši, dolazi novi. Ovaj ovalan prostor mislimo da bi valjalo dotjerati, obraditi površinski, ako već ne asfaltom, a ono barem smoljenjem, a u sredini postaviti možebiti jedan asfaltirani okrugli otok, sa javnom, noćju osvijetljenom urom, odnosno jakom električnom sijalicom povrh nje.

2. Nepresvodjeni dio potoka Kunišćaka koji prolazi ispod Savske ceste, širi uslijed svedenja svih zahoda u njeg, u svako doba godine a ponajpače u ljetno, jedan takav strašan zadah, da okužuje upravo svu okolinu. Presvodjenje tog potoka izvedeno do ispod križanja sa Ozaljskom ulicom, gdje prima malo poviše potok Kraljevac, izvedeno je pred nekih 8 godina i od onda nije više stavljano u budžete. Držimo da bi barem dio od Ozaljske do ušća u Ku-

nišćak, te dalje komadić Kunišćaka ispod Savske ceste, valjalo sukcesivno nadsvoditi, jer stanje kakovo je danas, jest nesamo iz estetskih već još više iz higijenskih razloga neodrživo!

3. Štrosmajerova promenada koja imade svoju staru tradiciju i vjernu publiku povezana sa najstarijom povješću našeg grada uz sredovječni kraljevski Dvor — ostala je, otkako je god. 1911.—12. obustavljeno arhitektonsko-vrtno uredjenje srednjeg i zapadnog dijela, jedan krjn, torzo. Postoji doduše namjera zamijeniti Uspinjaču jednim savremenim dizalom u okomitom »šahtu«, ali je pitanje kad će Tramvaj da pristupi tome poslu? Svakako bi ali već sada moglo da se tuj učini nešto, kako bi se ona nelijepa kosina, koja je uzato i prestrma da se održi sama, bez nekog osiguranja na pr. akacijom ili drugom kojom naglo se ukorjenjujućom vrstom, ujedno zaštitila protiv spuzavice. Svakako je velika strmina i golotinja onog obronka jedna neriješena stvar, te će se morati kad-tad pristupiti njenom skarpiranju ili produženju potpornog zidja, a time će se promenada, jednako košto duž stare gimnazije, lijepo proširiti. Ali i kao provizorijum, koji traje evo već 24 godine, nije onaj spust naročito lijep, ograda je kao neka sajmišna, seoska, a cijelo izgleda nekako grubo, improvizirano. Spominjemo i onu kacu blizu istočne vidikovačke elipse, koja godinama služaše noćnim prolaznicima kao nužnik, tu bi trebalo uvijek držati punu zemlje i lijepo zasadjeno.

U vezi s time spomenuti nam je i one Vajčije-penjalice zasadjene uz one goleme zidine prema Zakmardijevim stubama. Mnoge su uginule, mnoge opet pakošću nekulturnih prolaznika odavno uništene. Tu bi trebalo stalne obnove, bilo sad Vajčija ili bršljan, ili makar divlja loza. Jer ovako pružaju tužan izgled, a smrznuti im osušeni dijelovi uza to onaj goli, tužni beton i tako manjkavo pokrivaju, da im je svrha: oživljavanje zidne dosade zelenilom, promašena.

4. Stara gradska kula na Dvercima, danas uz Kamenita i Popov-toranj nažalost jedina od uščuvanih gradskih utvrda, nagrdjena je bila šezdesetih godina 19. vijeka onim drvenim nastavkom poput košnice, gdje je imala da se zadržava t. zv. vatropazna straža. Ta je prikrpina odavna suvišna, decenijima već ne služi uopće ničemu, samo što toranj nagrdjuje. To bi trebalo maknuti i uspostaviti staro stanje: sa strmim krovom i lanternom, kakvu prikazuju sve stare slike Griča do početka 19. vijeka. To nebi značilo nikakve novotarije, već samo uspostavu u prvotno, lijepo stanje, dakle potpuno u skladu sa § 25. gradjevinskog zakona.

5. Vodoskok na Griču trebalo bi možda malo očistiti, urediti, ograditi. Ovako zbilja samo nagrdjuje, a bilo bi sasma lijepo kad bi on radio, a u basenu da se, na veselje tamošnje djece, praćkaju n. pr. crvene zlatne ribice.

6. Katarinski trg, pust, neuredjen, kao kakva Sahara. Trebalo bi i tu plohu pred univerzitetskom crkvom, — jer to je ona još i danas službeno, — malko dotjerati. Možda bi moglo doći u obzir postavljanje ma i čednog spomenika Katarini Zrinjskoj. To bi bio jedini ženski spomenik u Zagrebu i u cijeloj državi.

Stupovi arkade kod najgornje kuće u Kamenitoj ulici tako su trošni da će doskora zaprijetiti padom i ugrožavati kuću. Prije jedno 20 godina obnovljeni su oni nižih kuća, dok su ovi, prem od pješčanika, trošni, ostali. Ne bi li se tu moglo pozvati vlasnika da nekako to uredi?

7. Trebalo bi gradskog Opata od Sv. Marka potaknuti, da dadne povaditi one grube čavle koji nagrdjuju portale Kamenitih vratiju, a služe prigodice za izvješivanje girlanda za vrijeme procesija. Ovi su čavli nedostojni svetišta Majke Božje Kamenite i treba ih, ako su tamo nužni, košto se čini jesu, zamijeniti jed-

nostavnim diskretnim, brončanim ili bakrenim kukama smještenim lijepo cementom u zid. Žbuku pročelja Sv. Katarine valjalo bi obnoviti.

Pitanje uspostave starog Marijinog Stupa ispred Markove crkve, koji je bio za volje svečane rasvjete pri dolasku Franc Jožefa god. 1864. bez daljnjega maknut, bilo bi i opet samo ispravna uspostava negdanjeg stanja, a i moguća.

8. Staro je pitanje i decenijama se čuve, o otvorenju Tkalčićeve ulice kroz Kožarnicu, a jednako i Filipovićevog Prilaza kod tvorniice Frankovog pridodatka. Tu je trebalo bar zametnuti postupak i procijeniti, jer vremenom raste vrijednost. Ne znamo zašto je otvorenje Produženog Prilaza već frtalj stoljeća na mrtvoj točki. Requiescat in pace!

9. Klupa imade n. pr. u Botaničkom vrtu sve manje. Uprava vrta ne taji da su joj klupe (i uopće posjet publike) tamo donekle neprijatni, te da ih nerado trpi. Medjutim, čim se koja klupa iole pokvari, ili prigodom jesenskog otstranjivanja isti (zašto?), svakiput ih biva manje. Danas ih ima samo polovica od prije 15 god., a jednako su otstranjene većinom one okolo drveća, okrugle. Most je isto zabit letvama. Ma da je Vrt pod upravom sveučilišnog filozofskog fakulteta, ipak bi se možda moglo tuj pokušati utjecati.

10. Na kapelici Sv. Jurja, koju je proljetni jedan vihor oštetio, t. j. otkrio dio krova na tornjiću, pokrit je sad isti tako škandalozno prostim limom, kao na jednoj zabačenoj seoskoj kakvoj zgradi. Tu je potreban svakako bakren krov, koji dobiva uzato vremenom prekrasnu zelenu patinu, a kad već to nije učinjeno, da se bar traži miniziranje, odnosno tamno-zeleno obojadisanje. Sad se tajbijeli pleh ljeska u suncu, da ga je vidjeti sa vrha Medvednice i preko Savske nizine. Krović je tako mali, da je razlika prema jednom estetski zadovoljavajućem izratku sasma minimalna.

11. Na Langovom trgu ispred kapelice Sv. Ivana nalazi se sanduk za smeće i gnoj, koji osobito u predvečerje širi takav užasan smrad, da bi ga valjalo što prije odanle maknuti. Jednako bi trebalo na istom trgu namjestiti još koju klupu, jer onih 4—5 vazda su po radnicima iz obližnjih gradnja itd. zaposjednute, koji tamo ručaju. Isto fali tamo još nekoliko kestena, jer prije par godina nisu bila zasadjena, buduć se upravo tamo u taj čas nalazila golema hrpa kamenja ili šljunka. Uopće se taj trg ne bi smio vazda rabiti za šljunarnicu, jer mu je svrha, — odmaralište i za promatranje katedrale, — onda promašena.

12. Kaptol je naša stara rak-rana. Time što je uredjenje okoliša Stolne crkve već od srušenja Bakačeve kule god. 1906. amo, dakle skoro kroz 30 godina viseće, nije još rečeno da se bar najpotrebnije za uredjenje trga potrebne radnje nebi smjele poduzeti. Onaj južni obronak, i ako u neku ruku improviziran sa kameno-biljkama, koje medjutim zbog suše i nepoljevanja velikim dijelom uginuše u okolini ure, pruža jednu pretužnu sliku. Svaki stranac, ako se ma i par sati u našem gradu zadržava, dodje i mora da dodje onamo, jer se taj prostor nalazi izmedju glavnog trga i nadbiskupske crkve. Pa ipak ona izgleda slično ili možda i slabije nego za vrijeme provale Mongola u početku 13. vijeka! Ono sakupljanje nezaposlenih težaka tamo, pa prodavanje sad božićnih drvca, sad biljaka i sličnih sitnica, sav onaj vašar, nije na ukras kraju ni blizini crkve metropolitske. Blizina bajno rasvijetljene gradske kavane čini, da se onaj dio doimlje noćju još tamnijim. Ostaci tamnoplavih kamenih ploča, kojima je nazad 45 godina bio potaracan veći dio trotoara u gradu, samo se na Kaptolu u Skalinskoj ulici jošte uporno drži. U slučaju snijega ili uopće zimi, po takovom kamenju koje je uzato još veoma glatko i pupčasto, prolaziti, po život je opasno.

Nećemo da govorimo o onom u sirovoj opeci izradjenom i gd. 1906. u gradnji obustavljenom paviljonu uz južnu kulu, jer je to u vezi sa konačnom regulacijom Kaptola, o kojoj si stručnjaci i nestručnjaci, ma da je stvar na dlanu, već pola stoljeća uzalud taru glave! Uz današnje ekonomske prilike lako se može desiti da ćemo na definitivno uredjenje trga čekati još decenije, pa, ipak ovakovo stanje nesmije da ostane! Trebalo bi tarac izvesti, pâd planirati, tako da kišnica curi od crkve prema cesti, a ne obratno od onog terenskog hrpta u crkvu. Ona stara kaldrma, gdje su nekoć bili mesari slaninari, trebala bi se izmijeniti, a rasvjeta trga, (ma da je nešto poboljšana), držimo da još uvjek nije ono što treba. Onaj nužnik i odviše se ističe svojim rasvjetljenim natpisom: »Za gospodu, za gospodje«. Taj je ulaz — košto već sama blizina posvećenog mjesta traži, — trebalo staviti što diskretnije! Sjevernu kulu i zid valjalo bi vajčijem ili bršljanom maskirati. To je vrlo jeftino. O konačnoj regulaciji Kaptola progovorićemo drugom zgodom opširno.

13. Iz Kožarske ulice u Dugu postojao je kroz više stoljeća najkraći spoj izmedju Griča i Kaptola u obliku Stubišta. »Mlinske stube«, koje je izlazeći kod broja 44 u Dugoj ulici, vrlo praktično vodilo od Kaptolske škole Kamenitim vratima. Prije više godine ovaj je prolaz jednostavno zazidan. Od onda služi kao sklonište štakorima, smetište itd. što je skrajnje nehigijenski. Predlažemo da se taj prolaz otstranjenjem pregradnog zida otvori. Taj bi se stubišni prolaz, buduć je uzak i kratak, dao najzgodnije urediti izbetoniranjem jednostavnih stuba na licu mjesta, i gotovo! Mlaženjem vode iz hidranta dao bi se jednostavno ispirati i bio vazda čist. Troškovi bili bi vrlo niski.

14. Prelaz preko želj. pruge kod Selske ceste providjen je nedavno nadstepenicama, odnosno premošćivanjem. Potrebnijim od ovoga prelaza smatramo onaj kod gradske mosne vage, na savskom kolodvoru prema Samoborskoj stanici. Postoji opasnost za putnike kod prelaza preko kolosjeka, a bude li brklja zatvorena, postoji opet da zakasne ili na vlak ili na tramvaj, odnosno na Samoborac.

15. Valjavčeva, Kučerina itd. ulice izgradjene su i naseljene mnogim trokatnicama i dvokatnicama, pa ipak im stanovnici ne mogu uživati blagodati plinskog kuhanja itd. Trebalo bi i tamo sprovesti plinsku prugu!

16. Pred glavnim kolodvorom prostor uredjen je djelomično ali nije sve. Tako se koče na otočićima one drvene sjedalice postavljene provizorno jer čekaju na signalne svjetiljke. Dnevna je štampa pisala o tim kištrama-sjedalicama na kojima se odmaraju služnici itd. Prvo što stranac vidi kad stupi na tlo grada jesu one drvene naprave, koje bi zbilja trebalo ili otstraniti ili postaviti te davno iščekivane kandelabre.

17. Isto je slučaj s onim kištricama nad tržnicom na Dolcu. Tamo je i mnogo preslaba rasvjeta a lampe pune smeća.

18. Duž terase Esplanade odlaže se i opet šljunak. Ovaj bi prostor valjalo lijepo nasaditi, ili povući hodnik u produljenju Gajeve ulice sa uskom kolnom cestom da ne moraju auti voziti okolokere na kolodvor. Šljunak se ne sprema u centru grada gdje stranci uprav vrve.

Društvene vijesti

Upravni odbor na sjednici svojoj od 22. XI. 1935. zaključio je u dvjema veoma važnim pitanjima predložiti Gradskom Vijeću odnosno Zakladnom odboru »Zakladne bolnice« posebne pretstavke.

Kako su pitanja koja obje pretstavke obradjuju, od naročitog interesa i po naše članove, to ćemo ih ovdje u cijelosti priopćiti:

Gospodin

RUDOLF ERBER

Pretsjednik općine sl. i kr. grada Zagreba.

»Društvo Zagrepčana« ima čast putem Vas, gospodine pretsjedniče, obratiti se Gradskom zastupstvu s molbom, **da se našem Prvom Hrvatskom Kralju Tomislavu već jednom omogući postaviti i podignuti spomenik.** Naše se društvo uvjerilo, kao i svi ostali posjetioci, prigodom posjete izložbe spomenika Kralja Tomislava, da je velebno umjetničko djelo kipara R. Frangeša nadasve uspjelo, te da je taj spomenik prinosima cijelog hrvatskog naroda u najglavnijim dijelovima gotov i pretstavlja milijunsku vrijednost. Preostaje još da se podigne podnožje.

U više se je navrata obećavalo sa strane grada, da će se ovo podnožje podignuti na trošak gradske općine, pa se sada obraćamo na Vas, gospodine pretsjedniče, da izvolite dobrohotno iskupiti ovo obećanje i time omogućiti podignuće spomenika prvom hrvatskom Kralju, koji će biti i ostati simbol hiljadugodišnjeg Kraljevstva i državnosti hrvatskoga naroda, koju je znao braniti naš mukotrpni narod kroz punih deset vijekova protiv svakoga vanjskoga i unutarnjeg ugnjetivača.

Molimo Vas gospodine pretsjedniče, da se i za podnožje spomenika Prvom Hrvatskom Kralju namakne potrebna svota od predvidjenih 800.000.— Din.

Podignućem spomenika našem Prvom Kralju Tomislavu najdostojnije ćemo proslaviti uspomenu na sve one silne i nebrojene žrtve, koje su dale krv i živote Svoje za Lijepu Našu Domovinu!

Nadajući se, da ćete, gospodine pretsjedniče, dobrohotno uvažiti ovu našu molbu bilježimo se sa veleštovanjem:

Pretsjednik:
Dr. Cucullić v. r.

Tajnik:
Stiegler v. r.

ZAKLADNOM ODBORU »ZAKLADNE BOLNICE«

na ruke pretsjednika g. Rudolfa Erbera, pretsjednika općine grada Zagreba
u Zagrebu.

Umoljavamo ugledni naslov, da izvoli prigodom pretstojećeg raspisa jeftimbe za zemljoradnje, koje se imaju izvesti kod gradnje Zakladne bolnice, usvojiti naše predloge radi zaštite naših sugradjana i preduzimača, radnika, vozara i drugih;

1. Svaki nuditelj, odnosno preduzimač ima prigodom jeftimbe dokazati, da je zavičajnik grada Zagreba ili bar da stalno boravi u Zagrebu najmanje 10 godina;

2. Isto tako ima doprinijeti pismeno uvjerenje Zagrebačke zanatske komore, da je ovlašten izvadjati raspisane radove.

3. Preduzimač, kojemu će biti dodijeljena izvedba, imade se jamčevinom obvezati, da će za sve poslove kod ove radnje upotrebljavati samo domaće zagrebačke radnike, koji stalno borave i stanuju u Zagrebu.

4. Isto tako se ima preduzimač obvezati, da će svim uposlenim radnicima, vozarima, kao i svim ostalim kod ovoga posla sudjelujućim, isplaćivati ustanovljene minimalne nadnice, koje ima preduzimač navesti već u svojoj obvezatnoj ponudi.

Preduzimač ima se obvezati, da će kao podvoz upotrebljavati samo domaći podvoz sa konjskom spregom.

6. Preduzimač ne smije izdavati povjerene mu radnje nikojem preduzetniku u podakord.

Ugledni Zakladni odbor umoljavamo, da izvoli dobrohotno u cijelosti uvažiti i prihvatiti ove naše predloge, kojima je svrha, da se zaštite naši domaći sugradjani, a time i naša domaća privreda, tj. trgovci, obrtnici i ostali.

Nepobitno je, da je **zagrebački gradjanin raznim dažbinama,** državnim, banovinskim i samoupravnim u cijeloj državi **najopterećeniji državljanin,** pa je stoga potrebno, da imade takodjer i prvenstveno pravo na uposlenje kod radova izvadjanih u Zagrebu i sa zagrebačkim novcem.

Svima cijenjenim pretplatnicima i prijateljima naše revije, želimo:
Sretan Božić i Sretno Novo ljeto 1936.

Uredništvo.

NAJVEĆI IZBOR I ZADNJE NOVOSTI!

Svile, štofovi, baršuni, pribori, kratka roba, čarape, rukavice

Pomodna kuća

Radićeva ulica 1.

Član „Društva Zagrepčana", rodjen zagrepčan, oženjen, bez djece, traži mjesto pazikuće. Cijenjene ponude slati na adresu „Društvo Zagrepčana" Kaptol 11, tel. 6123.

PILOT

D. D. ZA GRADJEVNU INDUSTRIJU
Z A G R E B
RADNIČKA CESTA 22 * TELEFON 26-01

Dobavlja prvoklasne šamotne peći i kamine vlastite produkcije, štednjake u svim izvedbama, opločenje stijena i taracanje podova keramičkim pločicama.

Izdavač »Društvo Zagrepčana«. — Odgovorni urednik Stjepan Stiegler, grad. senator, Vodnikova 10. — Uredništvo i uprava: Kaptol 11. — Tiskara »Tipografija« d. d. u Zagrebu, Preobraženska ul. 6. — Za tiskaru odgovara Ivan Ivanković, Selska c. 47.

»ALBATROS«

PRAONA RUBLJA
KEMIČKA ČISTIONA I BOJADISAONA
ZAGREB
VLAŠKA ULICA 62, ILICA 116 I PALAČA NOVINARSKOG DOMA
TELEFON 49-78

Brza i solidna podvorba uz umjerene cijene.

Utemeljeno 1894.
TEHNIČKA RADNJA
IGN. DEUTSCH I BRAT
TELEFON 42-86 ZAGREB MASARYKOVA 20

Sve tehničke potrebštine za **industriju, obrt, gradjevnu ind., poljopriredu, hoteljersjvo i kućanstvo.** — Specijalni odio za **pumpe** za svaku potrebu.

TRAŽITE PONUDE.

Firestone

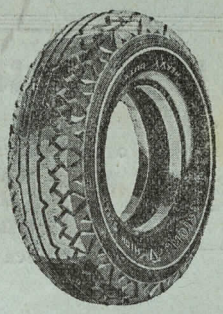

Generalno zastupstvo

Firestone

i

Graham Paige automobila

ZAGREB
Gundulićeva ul. 34 — Telefon 26-62

ELEKTRIČNA INŠTALACIONA RADNJA
prima na popravak MOTORE. — Specijalna izradba ostalih rasvjetnih tjelesa
FRANJO ŠTIFTER
Dalmatinska 4 ZAGREB Telefon 26-66

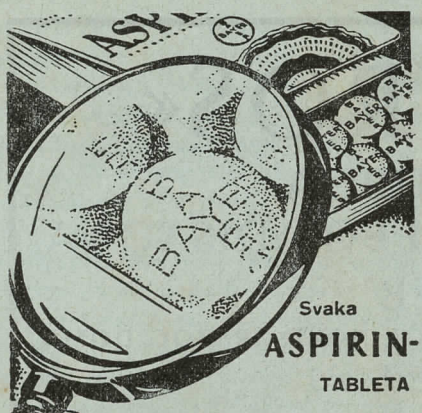

Svaka
ASPIRIN-
TABLETA

nosi Bayer-ov krst kao garanciju za ispravnost. Protiv svih boli i nahlade

BAYER ASPIRIN

Oglas registr. pod S. Br. 6704 od 1. III. 1935

Impregno u tuci
Čistoća u kući

Sve skijaške potrepštine uz gotovo i na otplatu

KOVAČIĆ
ILICA-MESNIČKA 1

Trgovina speceraja i delikatesa
MIRKO CRNIČKI
ZAGREB
Maksimirska 46 - Šulekova 1

PAVAO PATRČEVIĆ
Petrinjska 35 ZAGREB Telefon 56-78
SAMOPRODAJA:
»Triumph« pisaćih strojeva »Standart« i »Portable« novi modeli. Rabljeni i »Rebuild« pisaći strojevi stalno na skladištu.

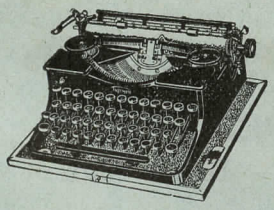

Fina mehanička radiona za popravak pisaćih, računskih i inih uredskih strojeva.

LUSTERE
i sve vrste rasvjetnih tjelesa dobavlja domaća tvornica
IVAN PASPA I SINOVI
ZAGREB
Bogovićeva ulica br. 9

HRVATSKA INDUSTRIJA KATRANA D.D.
RADNIČKA CESTA 29. ZAGREB TELEFON BROJ 5364
Izvadja asfaltiranje cesta, trotoara, dvorišta, kućnih ulaza i t. d. uz najjeftinije cijene.

ZNAČKE,
MEDALJE
I PLAKETE

ZLATNINU, SREBRNINU
I POPRAVKE

POKALE, NAGRADE
I GRAVIRANJE

izradjuje najpovoljnije

GRIESBACH I KNAUS
ZAGREB

ILICA 15 TEL. 71-57

Najbolji
fotomaterijal:

APARATE,
PLOČE,
FILMOVE
I PAPIRE

dobijete kod

GRIESBACH I KNAUS
ZAGREB

JURIŠIĆEVA 1 TEL. 48-74

Vodeće nabavno vrelo špecerajske i kolonijalne robe

IVAN PENIĆ D. D. ZAGREB

Veliko skladište i izbor biranih vlastelinskih vina

UTEMELJENO 1900.

JULIO DEUTSCH, ZAGREB

MIRAMARSKA CESTA 20 — TELEFONI 5163 I 8616

Nabavno vrelo za sav građevni materijal.

Utemeljeno 1892

Knjigotiskara BRAĆA KRALJ

Telefon 4824 ***ZAGREB*** *Pavla Radića 9*

Preuzima *sve vrsti tiskanica uz najkulantniju poslugu: kao trgovački dopisni papir, listovne kuverte, račune, dopisnice, posjetnice, osmrtnice itd. Cijene vrlo umjerene.*

Izradjuje *tiskanice u blokovima te zaručne i vjenčane karte, oglase, letake, kao i sve tiskanice u reklamnu svrhu i za sve uredske potrebe. — Podvorba brza i solidna.*

GARGOYLE
Ulja i masti

Svaki napredak u proizvodnji i upotrebi, cijelo znanje i sva iskustva, što su ih od 1886. godine stekli specijalisti naše organizacije, koja obuhvaća cijeli svijet, primjenjuju se kod fabrikacije naših GARGOYLE-MAZIVA i daju im onu kakvoću, koja Vam garantuje siguran i ekonomičan pogon.

GARGOYLE
Mobiloil

STANDARD-VACUUM OIL COMPANY OF JUGOSLAVIA INC.
ZAGREB **BEOGRAD**

Ferek *trgovina gotovih odijela*
Telefon 8867 **Zagreb** *Jelačićev trg 9*

Stalan veliki izbor gotovih i po mjeri odijela za gospodu i dječake. Izradjujemo uniforme, športska odijela, ulstere, slipone, hlače, trenchcoate, proljetne i zimske kapute, kabanice i t. d. uz najniže dnevne cijene.

JUGOSLAVENSKO SIEMENS D. D.
ODIO ZA SLABU STRUJU
isporučuje, montira i uzdržava telefonske i signalne uredjaje svih vrsti. — Dobavlja sinhrone satove i instrumente za električna mjerenja.
ZAGREB, RATKAJEV PROLAZ 7 — TELEFON 34-50

JUGOSLAVENSKO
INDUSTRIJSKO I TRGOVAČKO D. D.
Gundulićeva ulica 17 **ZAGREB** **Telefon 26-67 i 20-71**

Generalno zastupstvo
tt. ROBERT BOSCH A. G., STUTTGART
zastupstvo
CADILLAC, LA SALE, BUICK, OPEL I BLITZ AUTOMOBILA
tt. General Motors Continental S. A., Antwerpen.
Prodaja:
Svih Bosch proizvoda, Bosch akumulatora, Seiberling guma, svakovrsnog auto pribora.
SPECIJALNA RADIONICA ZA POPRAVKE BOSCH-PROIZVODA